

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Oikeuden välineellistäminen Suomessa

oikeudelliset keinot osana hybridiuhkia

Kriisien oikeus

Tutkielma

Laatija:

Anu Kinnunen

17.5.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielma

Oppiaine: OT00BG56-3001 Kriisien oikeus

Tekijä(t): Anu Kinnunen

Otsikko: Oikeuden välineellistäminen Suomessa: oikeudelliset keinot osana hybridiuhkia

Ohjaaja(t): Janne Salminen

Sivumäärä: I-XIV + 58 sivua

Päivämäärä: 17.5.2025

Lainsäädännöllä nähdään olevan uusi, merkittävä ja monimutkainen rooli eurooppalaisen toimintaympäristön muutosten seurauksena. Länsimaisten demokratioiden näkökulmasta hybridiuhat kohdistuvat usein ei-sotilaallisiin rakenteisiin, jolloin tavoitteeksi kulminoituvat yhteiskuntarauhan ja oikeusvaltioperustan horjuttaminen. Hybridiuhkien yhteydessä havaitaan myös strategisten tavoitteiden muodostuvan juuri sotilaallisen yhteenoton välttämisen muotoon.

Hybridioperaatioiden yhteydessä on havaittu kansainvälisen oikeuden ja oikeusvaltion lakien sekä näiden rajojen hyväksikäyttöä. Vaikuttamistoimet pidetään laissa säädetyn kynnyksen alapuolella tai naamioidaan vastatoimien vaikeuttamiseksi. Myös oikeuden jättämien sääntelemättömien alueiden hyödyntäminen on muodostunut keskeiseksi keinovälineeksi. Oikeudellinen ongelma tiedostetaan ja akateemisessa keskustelussa on noussut *lawfare* -käsite yhdeksi hybridiuhkiin kuuluvaksi osa-alueeksi, sen merkityksen kasvaessa jatkuvasti. Käsitteestä on toistaiseksi käytetty suomen kielessä vapaasti käännoiksi lakisota ja lakisodankäynti.

Lawfare näyttäytyy oikeusjärjestelmän vahingoittamisena, sääntelemättömien alueiden hyödyntämisenä sekä oman toiminnan oikeuttamisena. Lainsäädännön ja juridisten instituutioiden välineellistäminen sekä voimassa olevan oikeuden rajamailla liikkuminen on tullut osaksi hybridioperaatioissa hyödynnettyjä keinoja. Tutkimuksessa tarkastellaan *lawfare*ksi määriteltyä toimintaa, sen ilmentymistä Suomessa sekä hahmotellaan vaikutuksia, joita toiminnasta voi seurata oikeusvaltion sisällä. Tutkimuksessa esitetään käsitteellisen systematisoinnin avulla oikeustieteelliseen keskusteluun suomenkielinen vastine angloamerikkalaista alkuperää olevalle käsitteelle.

Tutkimus osoittaa, että Suomessa on havaittu itärajan sekä Itämeren viimeaikaisten tapahtumien seurauksena merkkejä oikeutta välineellistävästä toiminnasta, joka muistuttaa *lawfare*ksi määriteltyä toimintaa. Tutkimus kuvailee vaalihäirinnän ja sosiaalisen median alustojen hyödyntämisen mahdollisuuksia väylinä, joihin yhteiskunnallisten järjestelmien vahingoittamispyrkimykset voivat edetä. Tutkimuksessa myös esitellään oikeusjärjestelmään instituutiona kohdistuvaa painetta oikeuden välineellistämisen jatkuessa. Tutkimuksen päätelmänä ehdotetaan myös hybridivaikuttamisen ja hybridihäirinnän kaltaisten käsitteiden systematisoinnin jatkamista ja oikeudellisen näkökulman sisällyttämistä. Valtiollista hybridivaikuttamista ja -häirintää voidaan toteuttaa myös oikeudellisin keinoin.

Avainsanat: hybridiuhka, hybridivaikuttaminen, hybridihäirintä, oikeusvaltioperiaate, oikeusjärjestelmä, *lawfare*

Sisällys

Oikeuden välineellistäminen Suomessa.....	I
Lähteet.....	VI
Lyhenteet.....	XIV
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuksen rajaus ja tutkimuskysymykset.....	8
1.3 Käytetyt metodit, lähestymistapa aiheeseen ja keskeiset lähteet	9
1.4 Sääntelykehys, teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	12
2 Taustalla vaikuttava hybridiuhka ja oikeudelliset keinot.....	14
2.1 Taustalla vaikuttava hybridiuhka	14
2.2 Oikeudellisten keinojen välineellistäminen eli lawfare	20
2.3 Eri keinokokonaisuuksien hyödyntäminen strategisesti	26
2.3.1 Hämärä diplomatia ja geoekonomia	27
2.3.2 Disinformaatio ja informaatiovaikuttaminen sekä vaalivaikuttaminen	28
3 Oikeudelliset vaikutustoimet Suomessa.....	32
3.1 Laki proaktiivisen ja reaktiivisen politiikan välineenä	32
3.2 Lainsäädännön muuttaminen oikeutta välineellistävän toiminnan seurauksena	
35	
3.2.1 Aluevalvontalain muuttaminen.....	35
3.2.2 Välineellistetyn maahantulon torjuminen Itärajalla	36
3.3 Sääntelemättömien alueiden hyödyntäminen	38
3.3.1 Oikeuden jättämä sääntelemätön alue Itämerellä	40
3.3.2 Vaikuttamistoimet ja alustatalous	42
4 Oikeuden välineellistämisen vaikutukset oikeusvaltiossa ja vastatoimien	
kehittäminen.....	46
4.1 Oikeuden välineellistäminen haastaa oikeusvaltiota.....	46
4.2 Vastatoimien kehittäminen	48
4.3 Demokratian resilienssi	51

4.4 Oikeusjärjestelmän institutionaalinen haavoittuminen	53
5 Johtopäätökset ja yhteenveto.....	56

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Forum-Oikeustiede. Kustannusosakeyhtiö Tammi 1978.
- Aine, Antti – Nurmi, Veli-Pekka – Valtonen, Vesa, Oikeuden resilienssi, perusoikeudet ja kokonaisturvallisuus. Lakimies 6/2022, s. 841–873.
- Belinskij, Antti – Soininen, Niko – Huhta, Kaisa, Vesi-, ruoka- ja energiaturvallisuuden oikeudellinen resilienssi. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja X 2017, s. 275–343.
- Billing, Fenella – Feldtmann, Birgit, The Role of Criminal Law approaches Against Hybrid Attacks. Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, Volume 12, Issue 2
- Breitenbauch, Henrik – Byrjalsen, Niels, Subversion, Statecraft and Liberal Democracy. Survival (London), Vol.61 (4), 2019–07, s. 31-41.
- Crawford, Timothy W., Preventing Enemy Coalitions: How Wedge Strategies Shape Power Politics. International Security, Vol. 35, No. 4, s. 155-189. The MIT Press 2011.
- https://www.jstor.org/stable/pdf/41289683.pdf?casa_token=4buCiB0O6SYAAA:AA:t9gC2rTLkz61PqHI99H7Ify3OkJA9-Dq-8yFudcdJkpjYrSIHlz2e9ulszBLRG3sPm0GcKhETnC141RLZwkGgZ1QpjpgZlJX3TUg0yqrKMQWY3e2LsW4 (Viitattu 8.2.2025).
- Cruz-Ángeles, Jonatán, Lawfare as a New Method of Warfare. Teoksessa The Limitations of the Law of Armed Conflicts: New Means and Methods of Warfare. Brill 2022. Luku 12, s. 271-283.
- Dunlap, Charles J., Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts. Essey prepared for the Humanitarian Challenges in Military Intervention Conference, Harvard University, November 29, 2001.
- https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6193&context=faculty_scholarship (Viitattu 7.3.2025).
- Dunlap, Charles J., Lawfare: A Decisive Element of 21st-Century Conflicts? JFQ, issue 54, 3d quarter 2009, s. 34–39.

https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6034&context=faculty_scholarship

- Dunlap, Charles J., The Revolution in Military Legal Affairs: Air Force Legal Professionals in 21st Century Conflicts. *Air Force Law Review*, 51, s. 293-310, 2001.
- Ferm, Tiina, Ajankohtaista EU:n hybridiuhkien torjunnasta. *Defensor Legis* N:0 3/2018.
- Fridman, Ofer, Hybrid Warfare or Gibrinaya Voyna?: Similar, but different. *The Rusi Journal* Vol. 162 (1), s. 42-49 2017.
- Galeotti, Mark, Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war'? *Small wars & insurgencies*, Vol.27 (2), 2016-03, s. 282-301.
- Gray, Christine, *International Law and the Use of Force*. Oxford University Press 2018.
- Greenhill, Kelly M., *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*. Cornell University Press 2010.
- Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Kaarlo, Tuori – Viljanen, Veli-Pekka. *Perusoikeudet*. Alma Talent Oy 2011.
- Hirvonen, Ari, *Mitkä menet? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsingin yliopisto 2011.
- Hollis, Duncan B. (toim.) – Jens David Ohlin (toim.) – Dov H. Levin – Steven J. Barela – Jérôme Duberry – Valeria Marcia – Kevin C. Desouza – Duncan MacIntosh – Arun Mohan Sukumar – Akhil Deo – Alicia Fjällhed – Jame Pamment – Sebastian Bay – James Van de Velde – Chimène I. Keitner – Ido Kilovaty – Jacqueline Van De Velde – Jens David Ohlin – Evelyn Douek – David P. Fidler – Jan Neutze – Ian Vandewalker – Lawrence Norden – Herbert Lin, *Defending democracies: combating foreign election interference in a digital age*. Oxford University Press 2021.
- Huhtinen, Aki-Mauri – Laitinen, Kari, *Kansallinen turvallisuus murroksessa*. Docendo Oy 2021.
- Hyvönen, Ari-Elmeri – Juntunen, Tapio – Mikkola, Harri – Käpylä, Juha – Gustafsberg, Harri – Nyman, Markku – Rättilä, Tiina – Virta, Sirpa – Liljeroos, Johanna, *Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:17.

- Valtioneuvoston kanslia 2019.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161358/17-2019-Kokonaisresilienssi%20ja%20turvallisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Kangas, Urpo, Minun metodini, s.90–109 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), minun metodini. Werner södeström Lakitieto Oy 1997.
- Kittrie, Orde F., Lawfare: Law as a weapon of war. Oxford University Press 2016.
- Kleczkowska, Agata, Explaining the Meaning of ‘Grey Zones’ in Public International Law Based on the Example of the Conflict in Ukraine. Contemporary Central and East European Law, No. 1(133), 2019.
- Koskenniemi, Martti, Sodan säännöt – rauhan oikeus. Lakimies 7–8/2022 s. 1343–1347.
- Kragh, Martin – Äsberg, Sebastian, Russia’s strategy for influence through public diplomacy and active measures: the Swedish case. The Journal of Strategic Studies 2017, Vol. 40 No. 6, s. 773-816.
<https://doi.org/10.1080/01402390.2016.1273830>.
- Kulmala, Samuli, Oikeuden väärinkäytön kielto ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 17 artikla. Lakimies 3–4/2022, s. 605–622.
- Linna, Tuula, Oikeuden väärinkäytön kielto ja sen sovelluksia. Lakimies 4/2004, s. 622–638.
- Merezhko, Oleksandr, Crimea’s Annexation in the Light of International Law: a Critique of Russia’s Legal Argumentation. Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal Vol. 2, s. 37-89. National University of Kyiv-Mohyla Academy 2016.
- Merkel, Wolfgang, What is Democratic Resilience and How Can We Strengthen it?. Policy Brief No. 169. Toda Peace Institute 2023.
- Military Review, Migration as a Weapon in Theory and in Practice. Fort Leavenworth. Vol. 96, Iss. 6, 2016. s. 23-36.
<https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/documents/Soc-Media/MR-Illegal-Immigration-Greenhill.pdf> (Viitattu 26.11.2024)
- Mäkinen, Hanna – Kuikka, Saara – Balasubramanian, Prasasthy, Someympäristö ja yhteiskunnallinen vakaus poikkeusolosuhteissa. Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan julkaisu ja 2024:8. Puolustusministeriö 2024.
- Mäntylä, Niina (toim.) – Viljanen, Jukka (toim.) – Perttola, Laura (toim.) – Airaksinen, Jenni, Tieto, valta ja vaikuttaminen oikeusvaltiossa. Gaudeamus Oy 2023.

- Nuotio, Kimmo – Gylling, Heta – Hirvonen, Ari – Kauppinen, Jari – Kotkas, Toomas – Laitinen, Arto – Masso, Iivi Anna, Ojakangas, Mika – Toppinen, Pilvi – Vitikainen, Annamari, Oikeus ja politiikka: Filosofisia esseitä. Suomalainen lakimiesyhdistys 2007.
- Nuotio, Kimmo (toim.) – Yli-Hemminki, Esko (toim.), Kotimaisen rikosoikeustieteen tila ja tulevaisuus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 29 Tolvanen, Matti, Uudistunut, uudistuva rikosoikeuden yleisten oppien systematiikka, s. 47–62. 2023.
- Ohlin, Jens D., Election Interference: The Real Harm and The Only Solution, Law Archive 2018, <https://osf.io/preprints/lawarchive/f37xc> (Viitattu 12.1.2025).
- Pamment, James – Nothhaft, Howard – Agardh-Twetman, Henrik – Fjällhed, Alicia, The Role of Communicators in Countering The Malicious Use of Social Media. NATO Strategic Communication Centre of Excellence 2018.
https://stratcomcoe.org/pdfjs/?file=/publications/download/small_size_nato_report_-_role_of_communications.pdf?zoom=page-fit (Viitattu 13.1.2025)
- Pirjola, Jari, Palauttamiskielto – Non-refoulement-periaatteesta kolmessa ihmisoikeussopimuksessa. Lakimies 5/2002, s. 741–756.
- Raitio, Juha – Rosas, Allan – Pohjankoski, Pekka, Oikeusvaltiollisuus Euroopan unionissa ja Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:39. Valtioneuvoston kanslia 2022.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164030/VNTEAS_2022_39.pdf.
- Schmitt, Carl – Seitzer, Jeffrey (toim.), Constitutional theory. Duke University Press 2008.
- Scholvin, Sören – Wigell, Mikael, Power politics by economic means: Geoeconomics as an analytical approach and foreign policy practice. Comparative strategy, Vol. 37 (1), s.73-84. Taylor & Francis Inc. 2018.
- Scott, Len, Secret Intelligence, Covert Action and Clandestine Diplomacy. Intelligence and National Security volume 19, 2004, s. 322-341.
- Siekiera, Joanna, International legal framework regulating military exercises – Lawfare potentially associated with military exercises as a hybrid threat. International Law Quarterly, 1 (1), 2023, s. 107-125. Ministry of Justice, Poland.

- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen lakimiesyhdistys 2003.
- Taneski, Nenad – Kirkova, Rina, The Concept of Hybrid Threats. Knowledge – International Journal, Vol. 28.6, 2018. s. 1795-1800.
- Timonen, Heidi – Nikander, Maarit, Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden keskinäisriippuvuus: Muuttuuko toimintakulttuuri toimintaympäristön mukana? Sisäministeriön julkaisu, 34/2016.
- Tolonen, Hannu, Oikeuden tasot ja toiminnot. Tuorin kriittisen oikeuspositivismin tarkastelua. Oikeus 4/2000, s. 509–523.
- Tuominen, Hanna, Oikeusvaltioperiaate haastettuna: oikeusvaltioperiaatteen institutionaalinen puolustaminen ja haastaminen Euroopan unionissa. Poliitikka Vol. 64, numero 4, 2022, s. 324-346.
- Tuori, Kaarlo, Oikeus, valta ja demokratia. Lakimiesliiton kustannus 1990.
- Wagrandl, Ulrich, The prohibition to abuse one's human rights: A theory. European law journal, Vol. 25 (6), s. 577-592, 2019.
- Wigell, Mikael – Vihma, Antto, Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU. International affairs (London), Vol.92(3), s. 605-627. Julkaisija John Wiley & Sons Ltd. 2016.
- Wigell, Mikael, Hybrid interference as a Wedge strategy: a Theory of external interference in liberal democracy. International Affairs, Volume 95, Issue 2, 2019. s. 255-275.
- Wigell, Mikael, Democratic Deterrence: How to Dissuade Hybrid Interference. The Washington Quarterly, Volume 44, 2021. s. 49–67.

Virallislähteet

- Euroopan komissio. Euroopan unionin kyberturvallisuusstrategia, 2021.
- Euroopan komissio. Yhteinen kehys hybridiuhkien torjumiseksi, JOIN(2016) 18 final, 2016.
- Eurooppa-Neuvosto 14413/18 EU Cyber Defence Policy Framework, 2018.
- HE 53/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi.
- HE 63/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta.

HE 56/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi aluevalvontalain ja rikoslain 17 luvun 7 b §:n muuttamisesta.

LA 26/2022 vp. Lakialoite eduskunnalle laiksi rikoslain 12 luvun muuttamisesta.

LA 5/2024 vp. Lakialoite eduskunnalle laiksi rikoslain 38 luvun muuttamisesta.

Valtioneuvoston puolustusselonteko, Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78.

Viranomaisten toimivaltuudet häiriötilanteissa, Oikeusministeriön julkaisuja 2019:18

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, VN periaatepäätös 2.11.2017,

hybridivaikuttamisen keinot.

Medialähteet

Financial Times, Valentina Pop – Polina Ivanova – Marton Dunai,

https://www.ft.com/content/4b00e7ec-2c79-4313-b012-4f09f436f3ed?utm_source=chatgpt.com (Viitattu 21.4.2025).

Ilta-Sanomat, <https://www.is.fi/politiikka/art-2000006447204.html>. (Viitattu 16.11.2024).

Politico, Eliza Gkritsi, https://www.politico.eu/article/eu-opens-investigation-into-tiktok-over-romanian-election/?utm_source=chatgpt.com (Viitattu 21.4.2025).

The Guardian, https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/apr/28/the-guardian-view-on-the-eu-and-big-tech-brussels-must-lay-down-the-law?utm_source=chatgpt.com. (Viitattu 30.4.2025).

The Ulkopolitist, Anni Vehmaa,

<https://ulkopolitist.fi/2024/10/23/turvapaikanhakijoiden-valineellistaminen-haastaa-suomen-roolia-kansainvalisen-oikeuden-puolustajana/> (Viitattu 8.3.2025).

The Washington Post, Niha Masih,

https://www.washingtonpost.com/world/2023/09/25/nord-stream-pipeline-explosion-update-russia-ukraine/?utm_source=chatgpt.com. (Viitattu 30.4.2025).

Yleisradio, <https://yle.fi/a/74-20114877>. (Viitattu 23.11.2024).

Yleisradio, <https://yle.fi/a/74-20133526>. (Viitattu 30.4.2025).

Muut lähteet

Bundesministerium des Innern und für Heimat,

<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/schwerpunkte/DE/desinformation-bei-bt-wahl/desinfo-bei-bt-wahl-artikel.html> (Viitattu 21.4.2025).

CEPS, Steven Blockmans,

<https://www.ceps.eu/why-europe-should-harden-its-soft-power-to-lawfare/> (Viitattu 7.3.2025).

Eduskunta,

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_ouikeus/LATI/Sivut/aluevalvontalain-muuttaminen.aspx. (Viitattu 16.11.2024).

EEAS Press Team, https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-statement-european-commission-and-high-representative-investigation-damaged-electricity-and_en (Viitattu 20.1.2025).

Euroopan hybridiosaamiskeskus, https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/?utm_source=chatgpt.com. (Viitattu 3.5.2025).

MCDC Information Note, <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2019/03/CHW-Information-Note-Can-Hybrid-Attacks-be-Deterred.pdf> (Viitattu 14.2.2025).

Maanpuolustuskurssiyhdistyksen julkaisu, Tiina Ferm <https://www.maanpuolustuslehti.fi/lakimuutokset-suomessa-hybridiuhkien-aikakautena/> (Viitattu 21.2.2025).

Mikkola, Harri – Aaltola, Mika – Wigell, Mikael, Juntunen – Tapio, Vihma – Antto, Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi: ulkoisen häirinnän mahdollisuudet ja torjuntakyky liberaaleissa demokratioissa. Ulkopoliittisen instituutin raportti No. 55, Helsinki 2018.

NATO Review, Katri Pynnöniemi – Sinikukka Saari,

<https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/06/28/hybrid-influence-lessons-from-finland/index.html> (Viitattu 26.11.2024)

NATO Review, Stefan Meister,

<https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/07/25/the-lisa-case-germany-as-a-target-of-russian-disinformation/index.html> (Viitattu 1.2.2025).

- Salonius-Pasternak, C., "Tehokas vastalääke: Neljä tekijää vahvistaa Suomen kykyä vastustaa hybridikampanjoita". FIIA Comment, 19/2017. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti. 2017.
https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/10/comment19_suomi.pdf (Avattu 3.5.2018).
- Sisäministeriö, <https://intermin.fi/ajankohtaista/itarajan-tilanne> (Viitattu 17.2.2025).
- Suojeluskunnat ja Lotta Svärd,
<https://perinne.fi/suojeluskuntajaerjestoe/suojeluskuntajarjeston-perustaminen/>
(Viitattu 7.3.2025).
- Suomalainen Tiedeakatemia, <https://acadsci.fi/ajankohtaista/tallenteet-tilaisuuksista/tallenne-katsottavissa-ilta-tieteelle-14-10-2024/> (Viitattu 7.3.2025).
- U.K. Government Communication Service, RESIST: Counter-disinformation toolkit. 2019. <https://gcs.civilservice.gov.uk/publications/resist-2-counter-disinformation-toolkit/> (Viitattu 12.1.2025).
- Ulkopoliittinen instituutti, Democratic deterrence: How to dissuade hybrid interference. FIIA Working paper 110. 2019.
- Ulkopoliittinen instituutti, Liberaalin demokratian resilienssi Suomessa.
<https://fiia.fi/projekti/liberaalin-demokratian-resilienssi-suomessa>. (Viitattu 30.4.2025).
- Ulkopoliittinen instituutti, <https://fiia.fi/tutkimusohjelma/geoekonomia> (Viitattu 18.1.2025).
- Valtioneuvosto, <https://valtioneuvosto.fi/valtioneuvoston-viestinta/informaatiovaikuttamisen-katsaus> (Viitattu 23.1.2025).
- Valtiovarainministeriö, <https://vm.fi/eu-n-digisaadokset> (Viitattu 13.1.2025).

Lyhenteet

EU	Euroopan unioni
MATINE	Maanpuolustuksen tieteellinen neuvottelukunta
NATO	North Atlantic Treaty Organization/ Pohjois-Atlantin puolustusliitto
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
FIIA/UIPI	Finnish Institute of International Affairs/ Ulkopoliittinen instituutti
DSA	Digital Service Act/ Digipalvelusäädös
EEAS	The European External Action Service/ Euroopan ulkosuhdehallinto
MCDC	Multinational Capability Development Campaign
RESLIDE	The resilience of liberal democracy in Finland
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Suomen turvallisuusympäristö on kokenut 2010- luvulla perustavanlaatuisen muutoksen, jonka yhteyttä vuonna 2014 tapahtuneeseen Venäjän toteuttamaan Krimin niemimaan laittomaan liittämiseen ja Itä-Ukrainan alkaneeseen konfliktiin on väistämätöntä kiistaa. Tapahtumat merkitsivät siirtymää perinteisestä turvallisuusajattelusta kohti moniulotteisempaa uhkaympäristöä, jossa sisäinen ja ulkoinen turvallisuus liittyvät toisiinsa yhä tiiviimmin.¹ Tämän murroksen seurauksena valtioneuvosto julkaisi vuonna 2016 ensimmäisen sisäisen turvallisuuden selontekonsa, jossa huomioitiin kehittynyt muutos. Selonteko osoitti myös muutosta sitä, kuinka kansalliset strategiadokumentit alkoivat tunnustamaan toimintaympäristön rakenteellista murrosta.²

Kirjallisuudessa muutoksesta yleistyi käsite ”*Grey Zone*”, joka viittaa oikeudellisesti epäselvään tilaan, jota hyödynnetään strategisesti vahingoittamistarkoituksessa, mutta jossa valtioiden väliset toimet eivät ylitä perinteistä sodankäynnin kynnystä. Ilmiöön liittyy kansainvälisen oikeuden normatiivista epämääräisyyttä, tai sääntelemätöntä aluetta, joka ei toimi esteenä vaan jota tavoitellaan hyödynnettäväksi. Esimerkiksi Venäjän toiminta Ukrainassa kiistettiin alkuvaiheessa muodollisesti valtiolliseksi toiminnaksi, sen oikeudellisen perusteltavuuden ja oikeutuksen nojattessa lisäksi kansainvälisen oikeuden manipulointiin. Sitä tukivat myös eri informaatiovaikuttamisen muodot, joiden tarkoituksena oli hämärtää käsityksiä todellisista tapahtumista.³

Harmaalla alueella tapahtuvaa toimintaa jäsenetään usein sotilaallisen logiikan ja sotilasstrategisen tutkimuksen kautta, jolloin tarkastelu keskittyy kineettisiin toimiin. Oikeusvaltion rakenteiden merkitys länsimaisessa demokratiassa edellyttää kuitenkin muutosta. Merkittävä osa sodankäynnin kynnyksen alapuolella tapahtuvista uhista kohdistuu nimenomaan ei-sotilaallisiin järjestelmiin: oikeusjärjestyksen, julkisen hallinnon, median sekä kansalaisten luottamuksen horjuttamiseen.⁴ Oikeusvaltioperiaate ja sen toimivuus rakentavat perustaa yhteiskuntarauhalle. Oikeudellisen ja institutionaalisen järjestelmän

¹ HE 63/2022, s. 4.

² VNS 5/2016, s. 5.

³ Kleczkowska, 2019, s. 78.

⁴ Wigell, 2021, s. 51.

vahingoittaminen voidaan toteuttaa tehokkain keinoin, jotka ovat verrattavissa perinteisiin voimakeinoihin, mutta joiden estämistä voidaan pitää haastavampana, niiden liikkussa syvemmillä tasolla hyödyntäen oikeudellisesti epämääräistä aluetta. Siksi onkin perustelua kysyä, missä määrin oikeusjärjestelmä ja sitä tukeva tutkimus kykenevät tunnistamaan ja jäsentämään harmaalle alueelle sijoittuvan toiminnan oikeudelliset ulottuvuudet.

Turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksen alkuvaiheessa huomattiin tarve käsitteellisille muutoksille sekä jäsentelylle, jotta uudenlaisen, perinteisen sodan ja rauhan välille muodostuneen, ilmiön tutkiminen mahdollistuisi. Hybridivaikuttamisen ja hybridihäirinnän käsitteiden systematisoinnin avulla kuvattiin toimintaa, joka muodostui sotilaallisen konfliktin sekä normaaliolojen välille. Käsitteellisen systematisoinnin alkuvaiheen merkittävänä henkilönä toimi Frank G. Hoffmann, joka toi 2000-luvun alussa *hybrid warfare* -käsitteen kansainväliseen keskusteluun.⁵ Vaikka Hoffmanin määritelmä keskittyi alun perin sotilaallisen ja epäsymmetrisen keinovalikoiman yhdistämiseen, on sen merkitys laajentunut kuvaamaan erityisesti Venäjän vaikutustoimia Euroopassa. Lisäksi käsite on omaksuttu puolustusliitto Naton yhdeksi strategisen suunnittelun prioriteettialueeksi.⁶

Hoffmanin esiin tuomaa käsitettä on kritisoitu sen painotuksesta sotilaallisiin ulottuvuuksiin, mikä toisaalta on jättänyt tilaa uudennlaiselle käsitteelliselle tarkennukselle. Tähän tilaan on noussut hybridihäirinnän käsite, jonka keskeisenä kehittäjänä on toiminut suomalainen Mikael Wigell. Hybridisodankäynnin (*hybrid warfare*) aseellisesta lähestymistavasta poiketen hybridihäirintä (*hybrid interference*) keskittyy hienovaraisempiin, sabotaasimaisiin, usein peiteltyihin ja instituution osiin kohdistuviin toimiin. Myös liberaalin demokratian arvot, avoimuus ja oikeudelliset rakenteet joutuvat toiminnan kohteeksi. Wigellin mukaan käsitteellä kuvattu toiminta muodostaa suuremman uhan länsimaista demokratiaa kohtaan, kuin Hoffmanin kuvaama hybridisodankäynti.⁷

Tarkkaan kohdistetut hybriditoimet ovat lisääntyneet viime vuosina. Kohteina ovat olleet erityisesti kriittinen infrastruktuuri, rautatieliikenne, meriliikenne, jossa on korostunut jammerien käyttö⁸ sekä merenalaisten kaapelien ja putkien vahingoittaminen.⁹ Tällaisen

⁵ Hoffman, 2007, s. 57–58.

⁶ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 19.

⁷ Wigell, 2021 s. 49.

⁸ *Jammer* on laitteisto, joka häiritsee tai estää radiotaajuuksien tai viestintäkanavien toimintaa. Katso lisää <https://www.suomisanakirja.fi/jammer>.

⁹ Billing – Feldtmann, 2024, s. 2.

toiminnan ei usein nähdä ylittävän sotilaalliselta konfliktilta vaadittua kynnystä, mutta seurauksena voi silti aiheutua merkittävää vahinkoa kansanturvallisuuden näkökulmasta.

Käsitteelliselle systematisoinnille on yhä tarvetta. Hybridihäirinnän ja hybridivaikuttamisen käsitteitä käytetään usein päällekkäisesti eri yhteyksissä, eikä käyttö ole poliittisesti tai oikeudellisesti täysin vakiintunutta. Esimerkiksi yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa määritellään hybridivaikuttaminen toiminnaksi, jolla pyritään erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen saavuttamaan omat tavoitteet. Euroopan unionin tiedonannon mukaan hybridiuhat voivat olla erilaisia pakottavia ja turvallisuutta vaarantavia toimia, joita valtiolliset sekä riippumattomat toimijat voivat käyttää koordinoitusti ilman, että sotatilan kynnys ylittyy. Näissä määritelmissä korostuu strateginen sodankynnyksen alapuolinen toiminta, joita Wigellin tutkimuksessa korostetaan käsitteiden erottelun tarpeellisuuden vuoksi.

Mikael Wigellin käsitteellinen jaottelu tuo tärkeän erottelun operatiivisen ja strategisen tason välille. Wigell määrittelee hybridivaikuttamisen operatiiviseksi tasoksi ja hybridihäirinnän viittaamaan tavoitteiden strategista tasoa.¹⁰ Jaottelun avulla mahdollistetaan vaikuttamisen keinojen, kuten myös rakenteellisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten tarkastelua. Hybridihäirintään voidaan katsoa olennaisesti kuuluvan kolme osa-aluetta: hämärä diplomatia, geoeconomia ja disinformaatio. Näille keinoille on tutkimuksen mukaan tyypillistä sotilaallisen kynnyksen alapuolella tapahtuva operointi sekä avoimuuden ja järjestelmällisten heikkouksien hyödyntäminen. Hybridihäirintää käytetään osana kiilastrategiaa (*wedge strategy*), jolloin todellinen tavoite on valtion sisäisen kaaoksen aikaan saaminen sekä kyky heikentää mahdollisia vastatoimia.¹¹ Strategialla ei pyritä pelkästään painostuksen lisäämiseen, vaan sen tavoite voi keskittyä polarisaation syventämiseen. Ääriliikkeiden tukeminen, yhteiskunnallisen keskustelun manipulointi disinformaation avulla sekä taloudellisten riippuvuussuhteiden lisääminen ovat esimerkkejä käytetyistä keinovalikoimasta.

Käytetylle toiminnalle on ominaista heikko tunnistettavuus sekä määriteltävyys. Hybridivaikuttamisen tai -häirinnän tunnistaminen on tyypillisesti toiminnan alkuvaiheessa vaikeata. Tyypillinen ongelma liittyy myös toiminnan syyksiluettavuuteen eli attribuutioon.

¹⁰ Wigell, 2019, s. 262–263.

¹¹ Crawford, 2011, s. 156.

Määrittelyssä vaaditaan usein konkreettisia havaintoja keinovalikoimien käytöstä, ja siitä huolimatta toiminnan vahingollinen tarkoitus voi jäädä tunnistamatta.¹² Syyksiluettavuuden ongelmaan vaikutetaan strategisesti järjestelmällisen salaamisen kautta. Toisaalta, vaikka toimija tiedettäisiin ja toiminta tunnistettaisiin, seuraamuksen antaminen voi muodostua haastavaksi tämänhetkisen oikeudellisen tilan vuoksi. Tämä puolestaan indikoi riittämättömän oikeudellisen vasteen tilasta.

Suomalainen Mikael Wigell on lähestynyt vastatoimien riittämättömyyttä sekä valtiolisessa toiminnassa havaittujen haavoittuvuuksien tunnistamista hybridihäirintään keskittyvässä tutkimuksessa. Hänen analyysissään tarkastellaan hybridihäirinnän mahdollisuutta toimia kansalaisyhteiskunnan stressitestinä. Stressitestiteoriassa hybridihäirinnän kohde voisi käyttää mahdollisuuksien mukaan häiritsevää toimintaa hyödyksi institutionaalisten sekä yhteiskunnallisten haavoittuvuuksien tunnistamiseksi. Haavoittuvuuksien aikaisella tunnistamisella voitaisiin osoittaa mahdolliset väylät seuraavassa vaiheessa uhkaaville kansalaisyhteiskunnan horjuttamispyrkimyksille. Tämänkaltaisella toiminnalla haastetaan oikeusvaltion rakenteita sekä laajemmin kansalaisyhteiskunnan kestävyyttä.¹³

Unionioikeudellisessa tarkastelussa hybriditoimintaan vastaamista pidetään korostuneen kansallisena. Euroopan unionin toimintaa käsittelevässä sopimuksessa on säilytetty kansalliseen turvallisuuteen kuuluvat toimet yksinomaan jäsenvaltion vastuulle.

Kansanturvallinen lähestymistapa korostaa toiminnan oikeudellisen vasteen painopistettä kansallisen lainsäädännön harteille.¹⁴ Tätä toimivallan rajanvetoa on tuettu myös Euroopan unionin hybriditiedonannolla, jonka mukaan hybridiuhkien torjunta kuuluu kansalliseen turvallisuuteen, puolustukseen sekä yleisen järjestyksen ylläpitoon. Hybridiuhkiin kuuluvien toimien torjunta asettuu lähtökohdiltaan kansallisen sääntelyn varaan.¹⁵ Toimintaympäristön rakenteiden muuttumisen seurauksena kansallinen säädösmateriaalia on kokenut muutoksia. Muutokset aluevalvontalakiin ja valmiuslakiin sekä käännytyslain voimaantulo ovat pieni otanta viime vuosien muutoksista.

¹² Turvallisuusstrategia 2017, s. 96.

¹³ Wigell, 2021, s. 63.

¹⁴ SEUT 4 artiklan mukaisesti unioni kunnioittaa keskeisiä valtion tehtäviä, joiden tavoitteena on valtion alueellisen koskemattomuuden turvaaminen, yleisen järjestyksen ylläpitäminen sekä kansallisen turvallisuuden takaaminen.

¹⁵ Euroopan komissio, 2016, Yhteinen kehys hybridiuhkien torjumiseksi, Johdanto.

Valmiuslain takaamien toimivaltuuksien käyttöönoton mahdollisuutta muutettiin korostuneen hybridiuhan vuoksi. Lain 3 § lisättiin uutena poikkeusoloperusteena hybridiuhan mahdollisuus. Valmiuslain muuttamisen taustalla tunnistettiin moninaisten keinojen käyttö sekä niiden vaikutus. Lain esitöissä tunnistettiin poliittisten, taloudellisten ja sotilaallisten keinojen käyttö. Esitöiden mukaan lainsäädäntötyössä huomioitiin myös toimijan vaihtelevan suorasta valtiollisesta toimijasta muun muassa järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiin sekä välillisiin tekijöihin, kuten pakolaisiin. Epäsymmetristen keinojen käyttö, attribuutio-ongelma sekä toiminnan salaaminen kuvataan hallituksen esityksessä toimintaan kuuluvina ominaisuuksina.¹⁶ Lain taustalla olevissa kannanotoissa ei kuitenkaan tehdä käsitteellistä tai systeemistä eroa hybridiuhan tai hybridivaikuttamisen käsitteille. Toiminnalle on tyypillistä keinojen vaihtelevuus sekä painopisteiden muuttaminen halutun vaikutuksen aikaan saamiseksi. Hallituksen esityksen perustelut kuvaavat tästä näkökulmasta Wigellin käsitteorian argumentteja sekä tarvetta ilmiön tutkimuksen jalkautumiselle myös lainsäädäntötyöhön.

Nykypäivän toimintaympäristössä nähdään lainsäädännöllä olevan uusi, merkittävä ja monimutkainen rooli. Hybriditoiminnan kehittyessä ovat painopisteet muuttuneet myös eri keinovalikoimien välillä. Esimerkkinä tästä toimii hybridivaikuttamisen yhteydessä havaittu kansainvälisen oikeuden ja oikeusvaltion lainsäädännön sekä niiden rajojen hyödyntäminen. Valtiolliset toimet pitäytyvät yhä useammin lainsäädännön alapuolella (eng. *legal threshold*), ne peitetään oikeudellisen arvioinnin näkökulmasta toisenlaiseen muotoon tai kohdistetaan oikeuden jättämälle sääntelemättömälle alueelle.¹⁷ Oikeuden kasvanut rooli laajentaa ongelmaa sekä kansainväliseksi että kansalliseksi. Kansainvälisen oikeuden reformin on yleisesti todettu olevan hidasta. Kansalliset muutokset sen sijaan tulevat voimaan kansallisen oikeusjärjestyksen mukaisesti, myös unionin jäsenvaltioiden osalta toiminnan painopiste säilyy edellä kerrotusti kansallisena.

Oikeudellisen ongelman merkittävyys on havaittu myös tutkijoiden keskuudessa, ja tietyillä foorumeilla on ennustettu jopa sen kasvua lähivuosina. Akateemisissa julkaisuissa on esitetty niin sanotun *lawfare* -toiminnan kuuluvan nykypäivän hybridiuhkiin yhtenä erillisenä osa-alueena. Yhden määritelmän mukaan *lawfare* -toimintaan voidaan kuvata oikeudellisten

¹⁶ HE 63/2022 vp, s. 4-5.

¹⁷ Ferm, 2018, s. 404-405.

tulkintojen strategiseksi hyödyntämiseksi poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Sen kaltaiseen toimintaan on havaittu kuuluvan tyypillisesti oikeusjärjestelmän vahingoittamista, sääntelemättömien oikeudellisten alueiden hyödyntämistä sekä oman toiminnan oikeuttamista.¹⁸ Lainsäädännön ja juridisten instituutioiden välineellistämisen sekä voimassa olevan oikeuden rajamailla liikkumisen voidaan nähdä muodostavan toiminnan ominaispiirteitä. Oikeudellisia аспекteja välineellistävää toimintaa on alettu kuvaamaan angloamerikkalaista alkuperää olevalla *lawfare* -käsitteellä, jota on suomalaisessa kontekstissa käytetty alkuperäisessä kirjoitusasussaan. Toiminnasta on myös käytetty vapaita käännöksiä *lakisodankäynti* ja *lakisota*. Käännöksillä kuvataan *lawfare* -termin juuria *warfare* -sanan muunnelmasta.

Hybriditoiminnan kehittyminen oikeuden keinoja hyödyntävään muotoon vaikuttaa ominaisuuksiltaan myös eri oikeuden alojen tartuntapintoihin. Tästä syystä asian tarkastelussa nousevat usein esiin myös rikosoikeudellinen lähestyminen toimintaan sekä rikosoikeudellisen sääntelyn sisältämät kriminalisoinnit, jotka itsessään eivät välttämättä kuitenkaan ota valtiollisia tekijöitä huomioon. Hybriditoiminnassa käytetyt menetelmät voivat esimerkiksi täyttää rikostunnusmerkistön, mutta taustalla vaikuttavan toimijan saattaminen vastuuseen on osoittautunut haastavaksi. Rikosoikeudellisilla seikoilla, kuten tekijällä, motiivilla sekä välittömällä uhrilla voi olla kokonaisuuden arvioinnissa merkitystä. Esimerkiksi tekijän tunnistamiseen liittyviin seikkoihin voivat vaikuttaa tekijän yksin tai ryhmässä toimiminen, motiivin määrittäminen yksityiseksi tai poliittiseksi sekä uhrien valikoituminen luonnollisiksi henkilöiksi tai oikeushenkilöiksi.¹⁹

Oikeudellisten aspektien korostumisen seurauksena juuri tehokkaiden vastatoimien löytäminen on muodostunut entistä haastavammaksi. Tähän ovat vaikuttaneet yhteistoiminnassa sotilaallisen voimankäytön käsitteen määrittelyn korostuneet haasteet sekä haasteet hyökkäysten osoittamisessa näytöllisesti valtiojohtoisiksi.²⁰ Nämä muutokset, yhdessä hybriditoimintaan liitettävien osatekijöiden painopisteiden vaihtelevuuden kanssa, ovat muovanneet myös sodan käsitettä perinteisestä valtioiden välisestä aseellisesta

¹⁸ Siekiera, 2023, s. 109–110.

¹⁹ Billing – Feldtmann, 2024, s. 20.

²⁰ Gray, 2018, s. 136.

konfliktista.²¹ Nykyisellään hybriditoiminnalle voidaan katsoa olevan tyypillistä pitäytyminen eskalaation alapuolella välttämällä siten suoraa sotilaallista kohtaamista.

Edellä esitettyjen seikkojen vuoksi demokraattisten oikeusvaltioiden tuleekin löytää uusia vastakeinoja, joilla huomioidaan toiminnassa yhä enemmän korostuvat oikeudelliset ja poliittiset keinot. Tutkimukset ovat osoittaneet perinteisten sotilaskeinojen toimivan pääasiassa sotilaallisia uhkia kohtaan. Sotilaallisten voimakeinojen toimivuus esimerkiksi manipuloitua poliittista järjestelmää, sosiaalisen median vaikuttajia tai oikeudellisia instituutioita vahingoittavia toimia kohtaan on kyseenalaista.

Mikael Wigellin kehittämä teoria hybridihäirinnästä on keskittynyt myös vastakeinojen hahmottamiseen. Demokraattista pelotevaikutusta *Democratic Deterrence* on esitetty yhdeksi keinoksi, johon demokraattiset oikeusvaltiot voisivat tukeutua ei-kineettisenä pelotteena yhteiskunnallisesti merkittäviksi muodostuneita toimia vastaan. Demokraattinen pelotevaikutus rakentuu ei-sotilaallisten keinojen varaan. Wigell korostaa tutkimuksessaan avoimuuden, osallistuvan politiikan ja vahvan oikeusvaltion mahdollisuuksia toimia sellaisenaan vastakeinona. Hänen teoriassaan korostetaan demokraattisten arvojen ja periaatteiden merkitystä pehmeänä voimana (eng. *soft power*), jolloin myös vastatoimet pitäytyvät sodan kynnyksen alapuolella tehden siten eroa perinteisiin voimakeinoihin (eng. *hard power*). Uudenlaisella pelotteella voitaisiin välttää tilanteen eskaloitumista sekä harmaan alueen toimintaa laajemminkin.²²

Wigellin analyysit toimintaympäristön muutoksista, käsitteellisestä eriyttämisestä sekä systematisoinnista tarjoavat mahdollisuuden uudenlaiselle tutkimukselliselle lähestymistavalle, jossa yhdistyvät turvallisuuspolitiikan, oikeustieteen ja yhteiskuntatieteen näkökulmat. Kokonaisvaltaista käsitystä tämän päivän hybridiopeeraatioiden vaikutuksista ei voida muodostaa pelkästään taktisen tai strategisen tason tapahtumien analyysin perusteella. Tutkimus, joka tarkastelee hybriditoimintaa eri ulottuvuuksien rajapinnoilla ja huomioi siten myös oikeudellisten näkökulmien merkityksen, voi tuottaa uusia näkemyksiä tieteelliselle yhteisölle sekä tarjota perustaa tulevaisuuden lainsäädäntötyölle.

²¹ Billing – Feldtmann, 2024, s. 20.

²² Wigell, 2021, s. 52–54 ja MCDC 2018.

1.2 Tutkimuksen rajaus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan oikeudellisten tulkintojen ja oikeusjärjestelmän osa-alueiden välineellistä hyödyntämistä osana hybridiuhkia. Näkökulma pitäytyy kansallisissa tapahtumissa ja lainsäädännössä. Tutkielmassa keskitytään nykypäivänä esiin nostettuun näkökulmaan, jossa hybridiuhkiin liitetään niin kutsuttua *lawfare* -toimintaa yhtenä osa-alueena. Tutkielman ydin rakentuu toiminnan ilmentymiseen Suomessa sekä lakimuutoksiin, joiden voidaan katsoa muodostuvan tutkielmassa esitetyllä tavalla reaktioksi, jolla on seurausta hybridivaikuttamiseksi ja -häirinnäksi tunnetusta toiminnasta. Tutkielmassa havainnollistetaan Dunlapin näkemystä sivuavaa *lawfaren* nykypäiväistä muotoa. Tutkielmassa valittua näkökulmaa tuetaan kuvaamalla viimevuosien tapahtumia sekä niiden seurauksia. Havainnoilla esitetään perusteltua tarvetta uudennlaiselle käsitteelliselle lähestymistavalle sekä suomalaiselle käsite systematisoinnille.

Tutkimuksen tarkoitus kiteytyy selvitystarpeeseen Suomessa havaitusta *lawfare* -toimintaan liitetyistä tyyppillisistä merkeistä, joiden kytkös on kasvanut viime vuosina hybridioperaatioiden yhteydessä. Lisäksi työssä tarkastellaan *lawfare* -käsitteen määrittymistä, sen historiallista kontekstia sekä sille nykypäivänä annettavaa kielellistä muotoa. Omana osionaan työssä analysoidaan myös *lawfare* -toiminnan syvempiä vaikutuksia oikeusjärjestelmään sekä hahmotellaan toimintaan kohdistettavien vastatoimien mahdollisuutta.

Analyysissa keskitytään oikeudellisesti säänneltyjen että sääntelemättömien alueiden hyödyntämisen suomalaisesta näkökulmasta sekä syvempien vaikutusten mahdollisesta kohdistumisesta suomalaiseen oikeusvaltiokäsitykseen, sen ydinarvoihin. Vastatoimien hahmottamisessa keskitytään estämään oikeusjärjestelmän vahingoittaminen ja manipulointi. Työn tutkimuskysymykset voidaan muotoilla kysymysasettelussa seuraavaan muotoon:

1. **Miten hybridiuhkiin liittyvä *lawfare* -toiminta on ilmentynyt Suomessa ja mitä vaikutuksia sillä on oikeusvaltioon?**
2. **Miten *lawfare* on määritelty oikeustieteellisessä kirjallisuudessa?**
3. **Miten toimintaan voidaan vastata?**

Tutkimuskysymysten havainnointi rakentuu kansallisten lakimuutosten sekä konkreettisen tapahtumien varaan, joiden avulla kuvataan merkkejä toiminnan ilmentymisestä Suomessa.

Tutkielma on rakennettu kolmen käsittelyluvun varaan, joista ensimmäinen keskittyy käsitteellistämisen haasteisiin laajemmassa hybridikontekstissa, tuoden siten esiin hybridiuhan, hybridivaikuttamisen ja hybridihäirinnän käsitteet. Luvussa käsitellään myös *lawfare* -käsitteellä kuvatun toiminnan nousua nykypäiväiseen keskusteluun. Käsitteitä koskevassa luvussa korostetaan laavaa terminologista lähestymistapaa, mikä koskettaa nykyisen toimintaympäristön tutkimista. Toinen käsittelyluku tarkastelee oikeudellisia vaikutustoimia Suomessa. Osiossa havainnollistetaan *lawfare* -toimintaan liitettyjä merkkejä, joiden ilmentymiseen on reagoitu oikeudellisin keinoin sekä merkkejä, joita on havaittu sellaisenaan Suomen alueella, mutta ne eivät ole saaneet aikaan muutoksia lainsäädännössä. Viimeinen käsittely osio lähestyy teoreettisemmalla tavalla instituutioon kohdistuvista mahdollisista vaikutuksista sekä siinä luodaan hahmotelmaa vastatoimille asetetuista vaateista. Tutkielman päätösluku tuo yhteen tutkimuksessa tehdyistä havainnoista, joiden pohjalta muodostuneet johtopäätökset antavat aihetta jatkotutkimuskohteille.

1.3 Käytetyt metodit, lähestymistapa aiheeseen ja keskeiset lähteet

Oikeustieteelliselle tutkimukselle asetettujen kriteerien, kuten objektiivisuuden, kriittisyyden, epäilevyyden sekä perusteltavuuden asettamat vaatimukset on huomioitu tutkimuksen lähestymistavan vallinnassa sekä tutkimuskysymysten rajautumisessa. Tutkimuskysymysten asettelulla on ennakkollisesti vastattu myös muun muassa edistyvyyden sekä itsenäisyyden kriteereihin. Arvioitaessa oikeustieteellisen tutkimuksen keskeisiä ansioita ja puutteita tulevat tieteelliselle tutkimukselle asetetut tiedon kriteerit hyödynnettäväksi. Tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät rakentuvat tarpeellisten metodien käyttämisen kautta. Yleisesti hyväksytyyn näkemykseen mukaan oikeustieteellisen tutkimuksen tehtävänä ei ole toistaa ennalta tuotettua tietoa tai itsestäänselvyyksiä, vaan luoda mahdollisuuksia uuden tiedon ja tutkimuksen julkaisemiselle.²³

Tutkimuksen lähestymistapana yhdistyvät oikeusdogmaattiset menetelmät oikeusteoreettisia piirteitä omaavaan analyysiin. Tutkimus keskittyy *lawfare*-toiminnalle tyypillisten piirteiden havainnollistamiseen sekä käsitteellistävään systematisointiin osana suomalaista oikeustieteellistä keskustelua. Analyysin työkaluina esiin tuodaan myös oikeusfilosofisia sekä

²³ Hirvosen mukaan oikeustieteelliselle tiedolle asetetaan objektiivisuuden, kriittisyyden, epäilevyyden, todistettavuuden, koeteltavuuden, perusteltavuuden, avoimuuden, julkisuuden, edistyvyyden, itsekorjautuvuuden ja itsenäisyyden kriteerejä. Katso lisää: Hirvonen, 2011, s. 19–20.

yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia, erityisesti oikeusvaltion ja demokratian haavoittuvuuteen liittyvinä kommentteina. Oikeustieteen määrittäminen sen ytimen eli oikeuden kautta sisällyttää avoimesti myös eri oikeudelliset ilmiöt, joiden läheisyys eri tieteenalojen rajapintaan liittyvien ilmiöiden kanssa on hyväksyttyä.²⁴ Oikeustieteen tunnetaan käsittävän useita tieteenhaaroja, joille rakentuvat eri päämäärät sekä toisistaan poikkeavat tutkimusmenetelmät.²⁵ Lainopin eli oikeusdogmatiikan tutkimus keskittyy voimassa olevan oikeuden tarkasteluun, ja perinteisesti sen kaksi päätehtävää jaetaan tulkintaan sekä systematisointiin. Lainopin tehtävän voidaan siten katsoa selvittävän sekä systematisoivan voimassa olevan oikeuden sisältöä. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään hybridiuhkiin liitettyjen käsitteiden jakoa. Käsitteellisellä systematisoinnilla havainnollistetaan niiden alkuperäistä määrittymistä sekä tarkoitusta. Hybridiuhkiin liittyvässä oikeudellisessa sekä poliittisessä keskustelussa hyödynnetään käsitteitä, kuten ”hybridivaikuttaminen”, ”lawfare” sekä ”hybridihäirintä” joille ei katsota vielä muodostuneen yleisesti vakiintunutta merkitystä.

Käsitteellistävällä systematisoinnilla tarkoitetaan metodista lähestymistapaa, jonka tavoitteena pidetään oikeudellisen ajattelun selkeyttämistä, oikeudellisten normien ja käsitteiden selkeyttämistä sekä johdonmukaisen oikeudellisen kokonaisuuden muodostamista. Se yhdistää käsitteiden täsmentämisen sekä oikeusjärjestyksen systemaattisen rakenneanalyysin toisiinsa.²⁶ Metodista hyödyntämällä on luotu keskeisiä muutoksia alan käsitteistöön ja sisältöön.

Kriisioikeudessa voidaan muuttuneen toimintaympäristön seurauksena katsoa käsitteiden systematisoinnin olevan varhaista, mutta esimerkiksi rikosoikeuden alalla, jonka käsitejärjestelmän tarkastelulla on muutettu vuosien aikana keskeisten käsitteiden määräytymistä, kuten tunnusmerkistönmukaisuutta, oikeudenvastaisuutta sekä syyllisyyttä. Tapio Lappi-Seppälän väitös vuonna 1987 on katsottu herättäneen rikosoikeuden saralla käsitteellistämisen uudenlaista suuntaa.²⁷ Systematisoinnin avulla useat eri tutkijat ovat tuoneet akateemiseen keskusteluun uutta sisältöä, mitä voidaan pitää hedelmällisenä pohjana uudenlaisten käsitteiden syntymiselle. Käsitteellistä systematisointia voidaan siten kuvata

²⁴ Hirvonen, 2011, s. 21.

²⁵ Zitting, Simo, 1970, s. 1113.

²⁶ Aarnio, 1978, s. 74–78.

²⁷ Tolvasen artikkeli: Uudistunut, uudistuva rikosoikeuden yleisten oppien systematiikka, 2023, s. 47–50.

myös yhdeksi oikeustieteen ydin tutkimusmetodiksi, jonka hyödyntämiselle on erityisesti tilaa kriisioikeudellisia kysymyksiä käsittelevien tutkimusten saralla.

Tämänhetkiset tieteelliset julkaisut *lawfare* -toiminnasta keskittyvät angloamerikkalaisen alkuperän mukailuun, jonka Charles Dunlap nosti akateemiseen keskusteluun. Dunlapin alkuperäisessä merkityksessä korostuvat sodankäynnin sekä oikeuden yhdistäminen. Erityisesti kansallisen näkökulman yhdistäminen käsitteen käyttöön ei ole toistaiseksi aiheena noussut akateemisiin julkaisuihin. Suomessa oikeudellinen keskustelu *lawfaren* kaltaisen toiminnan tematiikasta, yhdessä Suomessa havaittujen tapahtumien kanssa, on pitäytynyt lyhyinä artikkeleina tai aiheen sivuhuomioina. *Lawfare* -toiminnalle ei ole edellä kerrotusti vakiintunut suomenkielistä termiä. Tutkimuksella voidaan siten edistää oikeustieteellisen keskustelun kehitystä sekä vahvistaa suomenkielisten käsitteiden asemaa ja systematisointia. Tällä käsitteellistävällä lähestymistavalla tutkimuksen kohdetta sekä sen rajausta voidaan pitää tutkittavana. Ajankohtaisella sekä kohdennetulla tutkimuksella keskitytään identiteettisyyskiellon sekä trivialiteettikiellon edellytysten rajaamaan analyysiin. Tutkimuksessa tavoitellaan ilmiön selittämistä ajankohtaisista tapahtumista saatujen havaintojen kautta sekä niitä analysoimalla tuotetaan tietoa *lawfare* -toimintaan liitettyjen merkkien havainnoista Suomessa.²⁸

Lähestymistavallaan tutkimuksen voidaan huomata myös sivuavan poliittisen oikeusvaikuttamisen tutkimusta. Tämä sivuaminen esiintyy erityisesti tarkastellessa strategista lähestymistapaa vaalihäirinnän ja -vaikuttamisen yhteydessä. Käsitteellistävään systematisointiin keskittyvän analyysin lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään vertailevaa oikeudellista tarkastelua, jossa lähestytään muiden Euroopan unionin maiden suhtautumista hybridivaikuttamiseen. Tutkimus nojaa myös oikeuslähdekritiikkiin sekä lainvalmistelussa esitettyjen näkemysten tulkintaan. Tutkimuksen lähdeaineistona hyödynnetään hallituksen esityksiä, valiokuntamietintöjä, unionioikeuden johdantodokumentteja sekä tiedonantoja. Kirjallisuuden osalta tutkimus nojaa suurimmalta osin Mikael Wigellin hybridihäirinnän sekä demokraattisen pelotevaikutuksen teorioihin. Myös Kaarlo Tuorin ajatukset oikeuden kerroksellisuudesta, Charles Dunlapin käsiteoppi *lawfare* -toiminnasta sekä Tiina Fermin julkaisut hybridivaikuttamisen oikeudellisista keinoista toimivat keskeisessä osassa tutkimusta.

²⁸ Siltala, 2003, s. 475–476.

Tutkimuksen metodologinen lähestymistapaa voidaan kuvata myös eksploratiiviseksi ja osin konstruktiiiviseksi: tavoitteena on sekä ymmärtää *lawfare* -toimintaa oikeusjärjestyksen sisäisenä haasteena, että hahmotella mahdollisuuksia uusista vastakeinoista, joissa nostetaan oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen keskiöön. Tämänlaisessa kuvaamisessa korostuu tutkimuksen kohdistuminen sekä rajautuminen aiheeseen, jonka merkitysyhteyden tunnistavasta aiemmasta tarkastelusta on tehty vain vähän julkaisuja.

1.4 Sääntelykehys, teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Tutkimuksen sääntelykehys muodostuu ensisijaisesti kansallisesta lainsäädännöstä, erityisesti aluevalvontalaista, käännytyslaista, valmiuslaista ja rikoslaista. Euroopan unionin hybridiuhkia ja digitaalista turvallisuutta koskevat sääntelyasiakirjat, kuten hybridiuhkia koskeva tiedonanto ja digipalvelusäädös tuovat tutkimukseen unioni oikeudellisen yhtymäkohdan. Kansallisen säädöspohjan muodostama kehys rajautuu perustuslaissa turvattuihin oikeusvaltion rakenteisiin, josta perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmaa tarkastellaan syvemmin.

Tutkimuksessa tarkastellaan Mikael Wigellin kehittämää hybridihäirinnän käsitteellistä mallia, jossa erotellaan operatiivinen taso (hybridivaikuttaminen) ja strateginen taso (hybridihäirintä) omiksi kokonaisuuksiksi. Wigellin teoreettinen malli toimii lähtökohtana ilmiön normatiiviselle ja institutionaaliselle jäsentämiselle *lawfare*-toiminnan kontekstissa. Lisäksi luvussa 4 teoreettinen viitekehys rakentuu Wigellin teorialle demokratian kyvystä toimia pelotteena sekä oikeusteorian näkökulmille, erityisesti Kaarlo Tuorin oikeuden kerroksellisuutta ja institutionaalista rakennetta korostavaan ajatteluun. Tuorin mukaan oikeusjärjestelmä koostuu pintatasosta (säännökset ja käytännöt), perustasosta (oikeusperiaatteet) ja syvärakenteesta (oikeuden legitimitetti ja rationaalisuus). Tätä mallia käytetään arvioitaessa, miten oikeuden välineellistämällä voidaan vaikuttaa oikeusjärjestelmän eri tasoihin ja kuinka järjestelmä kykenee vastaamaan muuttuvaan toimintaan.

Tässä tutkimuksessa esitetään aiemmin *lawfare* -käsitteen kautta kuvattua toimintaa oikeudellisen välineellistämisen käsitteeseen liitettävänä toimintana, ja siihen liitettyjen keinojen kuulumista ja tunnustamista osaksi hybridihäirinnän keinovalikoimaa, jossa oikeudellisia rakenteita hyödynnetään strategisesti kohdevaltion toimintakyvyn heikentämiseksi. Tutkimuksessa korostetaan tarvetta kehittää tämänhetkisiä hybridiuhkien

tarkastelussa käytettyjä käsitteitä, jolloin oikeudellisia välineitä hyödyntävälle toiminnalle annetaan sen oikeudellisen yhteyden kautta riittävä painoarvo. Tämän kokonaisuuden avulla tarkastellaan oikeuden mahdollisuutta toimia sekä yhteiskunnan suojana että potentiaalisena välineenä osana hybridioperaatiota.

Tutkielman keskeiset käsitteet voidaan jäsentää seuraaviin yksinkertaistettuihin muotoihin:

- Hybridivaikuttaminen:
 - o Keinovalikoiman käyttö valtiollisen tai ei-valtiollisen toimijan taholta kohdevaltion sisäisiin asioihin vaikuttamiseksi ilman suoraa sotilaallista väliintuloa.
- Hybridihäirintä:
 - o Strateginen toimintamalli, jossa käytetään ei-kineettisiä keinoja, kuten disinformaation, hämäämistä diplomatian ja geoekonomian välineitä, ja jonka tavoitteena on yhteiskunnallisen vakauden horjuttaminen.
- Lawfare:
 - o Oikeuden ja oikeudellisten instituutioiden käyttö tai väärinkäyttö poliittisten tai strategisten päämäärien saavuttamiseksi.
- Oikeusvaltioperiaate:
 - o Periaate, jonka mukaan julkisen vallan on perustuttava lakiin, ja julkisen vallankäytön tulee olla lainmukaista, oikeasuhtaista ja perusoikeuksia kunnioittavaa.

2 Taustalla vaikuttava hybridiuhka ja oikeudelliset keinot

2.1 Taustalla vaikuttava hybridiuhka

Nykyään korostuneen oikeudellisen näkökulman ymmärtämiseksi sekä käsitteellistämisen tarpeen kuvaamiseksi on hyvä syventyä hybridiuhista käytettyyn käsitejakoon. Ensimmäiset merkit hybridisodankäynnin sisällyttämisestä valtioturvallisuutta käsittelevään keskusteluun nousivat esiin jo 2000-luvun alkupuolella. Sotatieteilijät, kuten Frank G. Hoffman, ovat todenneet hybridisotia käyvän niin valtiot kuin poliittiset ryhmittymät. Hoffmanin analyysin mukaan hybridisodankäyntiin sisällytetään erilaisia sodankäynnin keinoja, joita ovat esimerkiksi tavanomaiset voimakeinot, epäsäännölliset taktiikat sekä kokoonpanot. Hänen mukaansa myös terroriteot, kuten summittainen väkivalta, pakottaminen ja rikollinen toiminta kuuluvat hybridisodankäynnin keinovalikoiman osiin. Hoffmanin teorian mukaan tulevien konfliktien erottaminen perinteisiin tai epäsäännöllisiin konflikteihin tulee olemaan entistä epätodennäköisempää. Kahtiajaon tarpeettomuuteen on vaikuttanut osaltaan eri konfliktien eroavaisuuksien hämärtyminen.²⁹ Hoffmanin akateemisen tutkimuksen luoma pohja on mahdollistanut 2000-luvulla keskusteluun nousseen käsitteellistämisen tarpeen. Hybridisodankäynnin konsepti on yhä vakiintuneesti käytössä tietyissä tiedeyhteisöissä, ja esimerkiksi Ofer Fridman siteeraa julkaisuissaan Hoffmanin käsitteellistä jakoa.³⁰ Hoffmanin työn tarkasteleminen on sellaisenaan vaikuttanut, myös terminologian käyttöön Suomessa. Suomalaisissa julkaisuilla on luotu systematisointia aiemman hybridisodankäynnin käsiteoppiin kuuluneiden osatekijöiden erottamiseksi uudensuomen hybridiuhan, hybridi-vaikuttamisen sekä hybridihäirinnän käsitteisiin.

Hoffmanin julkaisemaa hybridisodankäynnin konseptia on myös kritisoitu. Kriittisten näkemysten mukaan kyseisen käsitteen avulla on voitu luoda uudenlaista julkaisua sodankäynnintavoista, vaikka todellisuudessa uudenlaisten tapojen kehittymistä ei ole havainnoitu.³¹ Hoffmanin terminologinen lähestyminen on myös asettunut kritiikin kohteeksi. Kritiikki on kohdistunut erityisesti käsitteen jälkimmäiseen osaan. Hybridisodankäynnin käsitteen sodankäynnillisen muodon on arvioitu alentavan, jopa sodankäynnin määritelmää, minkä puolestaan voidaan nähdä edistävän tarpeetonta yhteiskunnan ilmiöiden turvallisamista. Myös sodankäyntiä viljelevän retoriikan on arveltu lisäävän konfliktien

²⁹ Hoffman, 2007, s. 57–58.

³⁰ Fridman, 2017, s. 42.

³¹ Galeotti, 2016, s. 283.

eskaloitumisen riskiä. Tarve uudenaikaiselle käsitteelliselle jäsentämiselle siis tunnustettiin, minkä vuoksi hybridivaikuttamisen käsitteen vallankumouksellinen yleistymisen on ollut nopeaa. Hybridivaikuttamisen käsitteen syrjäyttävää vaikutusta on perusteltu sen neutraalimmalla muodolla. Hybridivaikuttamisen käsitteen nähdään painottavan ei-sotilaallisia vaikutustoimia, joiden ”ei tarvitse näyttäytyä kohdemaan näkökulmasta negatiivisessa valossa”.³² Käsitteellisen tarpeen voidaan havaita tukevan myös yleistä poliittista linjaa sodan kielestä. Poliittisessa retoriikassa tunnetusti vältetään sodan terminologiaa, minkä vuoksi sotilaallisten erityisoperaatioiden, humanitaarisen intervention sekä rauhanturvaamisen käsitteet näkyvät sekä kuuluvat yhteiskunnallisessa keskustelussa.³³

Kuitenkaan yleisesti hyväksytyä käsiteoppia ei ole vielä muodostunut muuttuneen toimintaympäristön ympärille. Hybridisodankäynnin konseptin saama kritiikki on mahdollistanut ilmiöön liittyvien uudenaikaisien käsitteiden kehittymiselle. On syytä korostaa, ettei vakiintunutta rajanvetoa nykyisin käytetylle hybridiuhan kattotermille tai sen alakäsitteille ole määritetty. Ilmiöön liittyvien käsitteiden käytössä huomataan olevan poikkeamaa jo tässä vaiheessa esitystä. Termien yleisesti vakiintuneeseen tilaan on osaltaan vaikuttanut niiden käyttö eri foorumeilla. Strategisessa tutkimuksessa ilmiötä, sen käsitteeseen, lähestytään toisesta tulokulmasta kuin taas median edustajien julkaisuissa.

Tarve käsitteelliselle systematisoinnille tunnustetaan. Tätä voidaan havainnoida seuraavalla esimerkillä. Molemmista, sekä Venäjän sekaantumista vuoden 2016 Yhdysvaltojen presidentinvaaleihin, että Hizbollahin toimintaa Israelia vastaan on kutsuttu eri julkaisuissa hybridisodankäynniksi.³⁴ Tutkielman keskiössä olevalla käsitteellistämällä sekä *lawfare* kaltaisen toiminnan tunnistamisella tähdätään hybridisodankäynnin käsittekeskustelun alun aikaisiin lähtökohtiin. Nykyisen oikeutta välineellistävän toiminnan tunnistaminen yhtenä hybridiuhkien osatekijänä edellyttää tutkimukselliselta lähestymiseltä riittävää systematisointia. Tutkielman tarkoituksena on myös herättää keskustelua *lawfare* -toiminnasta käytettyjen ”lakisodankäynti” ja ”lakisota” suomennosten uudistamiselle, niissä havaittavan sodan retoriikan vuoksi. Käytetyillä suomennoksilla voidaan tarkoituksettomasti rajata hybridisodankäynnin käsitteen tavoin toimintaa sodankäynnin kynnyksen ylittävään toimintaan

³² Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 24.

³³ Koskenniemi, 2022, s. 1345.

³⁴ Wigell, 2019, s. 256.

liitettäväksi, mikä edellä esitetyillä näkökulmilla ei nykypäivän hybriditoiminnassa ole yleistä, eikä strategisesti tavoiteltua.

Systemaattisen jäsentämisen kautta voidaan mahdollistaa syvempää ymmärrystä monimuotoisten ilmiöiden, kuten eri hybriditoimintaa. Hybridiuhan käsitteen tarkempaa määrittelyä voidaan hyödyntää tästä esimerkkinä. Se on kehittynyt yläkäsitteeksi, tai sateenvarjotermiksi, jonka alle sijoittuvat sekä hybridivaikuttaminen että hybridisodankäynti. Nenad Taneski ja Rika Kirkova ovat pyrkineet tekemään hybridiuhan käsitteelle tämänkaltaista jäsentelyä. Käsitteen alle voidaan katsoa sijoittuvan erilaiset toimintamuodot sekä keinot. Heidän lähestymistapansa pyrkii muodostamaan määritelmää, jossa säilytetään joustavuus tulevien muotojen tunnistamiseen menettämättä kuitenkaan määritelmältä vaadittua tarkkuutta. Taneskin ja Kirkovan analyysissä hybridiuhat kuvataan jakautuneiksi ja dynaamisiksi yhdistelmiksi tavanomaisia ja epätavanomaisia voimakeinoja sekä rikollisia elementtejä, jotka yhdistyvät vihamielisen toimijan tavoitteiden saavuttamiseksi. Näillä keinoilla vaikutetaan joko suoraan tai epäsuorasti valtioiden kansalliseen turvallisuuteen esimerkiksi hyödyntämällä sivistyneitä informaatiokampanjoita tai fyysisiä hyökkäyksiä.³⁵ Heidän analyysissään huomioidaan ilmiön ominaispiirteiden jatkuva kehittyminen. Ominaisuuksien kehittymistä pidetään myös relevanttina tekijänä tutkielmassa käsiteltävässä kontekstissa, jossa *lawfare* -toimintaa pidetään yhä merkityksellisempänä hybridiuhkiin kuuluvana osana. Taneskin ja Kirkovan analyysin pohjalta voidaan katsoa, ettei oikeutta välineenä käyttävä keinovalikoima rajaudu hybridiuhkien ulkopuolelle, vaan sen voidaan katsoa liittyvän kiinteänä osana niihin.

Euroopan hybridiosaamiskeskuksen (Hybrid CoE) julkaisuissa omaksutaan samanlainen käsitteellinen jaottelu kuin Taneskin ja Kirkovan analyysissä. Hybridiosaamiskeskus määrittelee hybridiuhat suunnitelluksi vihamieliseksi toiminnaksi, jolla pyritään heikentämään kohde valtiota tai instituutiota erilaisin keinoin. Keinovalikoimaan luetellaan muun muassa informaation manipuloinnin, verkkohyökkäysten, taloudellisen vaikuttamisen ja pakottamisen keinot. Myös peitelty poliittinen manipulointi, pakkodiplomatia sekä sotilaallisen voiman uhan retoriikka lukeutuvat näihin keinoihin. Hybridiosaamiskeskuksen määritelmässä hybridiuhan käsite säilyttää paikkansa yläkäsitteenä, jonka alle asettuvat hybridivaikuttamisen ja -häirinnän muodot.³⁶ Taneski ja Kirkova huomioivat analyysissään keinojen ohella myös

³⁵ Taneski – Kirkova, 2018, s. 1795.

³⁶ Hybrid CoE, Hybrid threats as a concept, <https://www.hybridcoe.fi>.

toiminnan seuraukset: hybridioperaatiot voivat aiheuttaa taloudellista epävakautta, legitimizeetti ongelmia hallinnossa, tietoverkkohyökkäyksiä sekä humanitääristä kriisiä. Nämä voivat olla seurausta synkronoidusta toiminnasta, ja ne voivat ulottua yhteiskunnan eri sektoreille, kuten esimerkiksi informaation, politiikan, infrastruktuurin, ekonomian sekä asevoimien kentillä.³⁷ Heidän analyysinsä jättää eksplisiittisen oikeudellisten keinojen kentän määrittämättä, vaikka oikeuden instrumenteilla sekä oikeustieteellisillä kannanotoilla voidaan nähdä olevan tartuntapinta kaikkiin edellä mainittuihin keinoihin.

Tästä näkökulmasta Mikael Wigellin voidaan nähdä esittävän selkeämpää käsitteellistä tarkkuutta jakamalla hybridisotatoimet, hybridivaikuttamisen ja hybridihäirinnän välille. Wigellin teoriaan perustuvalla systematisoinnilla mahdollistetaan selkeämpää ymmärrystä ilmiön rakenteista sekä tarjotaan selkeämpi erottelu sotilaallisten ja ei-sotilaallisten keinojen välille. Käsitteellisen jaon avulla paitsi syvennyttään käsittelemään hybridiuhkien analyyttistä ymmärrystä, myös luodaan selkeämpi pohja oikeudellisten näkemysten tarkastelulle niin sääntelyn kuin operatiivisten vastatoimienkin kautta.³⁸

Ulkopoliittinen instituutti on omaksunut hybridivaikuttamisen sijaan Wigellin esittämän hybridihäirinnän käsitteen (*hybrid interference*) kuvaamaan nykyisen toimintaympäristön uhkaa. Hybridihäirinnällä kuvataan vaikuttamisen sabotaasimaista, yhteisöjä hajottamaan pyrkivää ja aggressiivista toimintaa. Toiminnalla tavoitellaan syviä jakolinjoja kohdemaiden yhteiskuntien sisälle eri häirinnän muotojen synkronoidulla yhteiskäytöllä. Instituutin raporteissa esitetään kohdemaan poliittisten prosessien toimivan yhtenä vaikuttamisen kohteena. Raportin mukaan piilotetuilla toimilla voidaan vaikuttaa instituutioihin myös hyödyntämällä niitä välineellisesti.³⁹

Ulkopoliittinen instituutin julkaisuissa ymmärretään hybridihäirintä myös osana kiilastrategiaa. Tällöin strategisessa tarkastelussa vaikuttamistoimintaa harjoittava valtio tavoittelee hajottamaan kohdevaltion kykyä vastata ulkoisiin vaikutusyriksiin välttämällä samalla avoimen sotilaallisen konfliktin eskaloitumisen. Toiminnan ytimessä on kohdevaltion päättäväisyyden ja toimintakyvyn heikentäminen. Keinovalikoimaan sisältyy erityisesti kyberoperaatioita, disinformaation ja propagandan levittämistä, poliittisten ääri liikkeiden

³⁷ Taneski – Kirkova, 2018, s.1795–1796.

³⁸ Wigell, 2019, s. 256.

³⁹ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s.10.

rahoittamista sekä eri demokraattisiin instituutioihin kohdistuvia vaikuttamispyrkimyksiä. Myös strategisten riippuvuussuhteiden kontrollointi kriittisen infrastruktuurin osalta ja taloudellisten houkuttimien tarjoaminen poliittisten myönnytysten aikaansaamiseksi kuvaavat käytettyjä keinoja.⁴⁰

Oikeustieteellisestä näkökulmasta hybridihäirintään liitettyjen poliittisten prosessien sekä instituutioiden hyödyntäminen nähdään olennaisesti liittyvän myös oikeusvaltion rakentamiseen, sen ydinperiaatteiden kautta. Oikeuden, valtion sekä kansan muodostamaa keskinäistä riippuvuutta on tarkasteltu oikeustieteessä läpi historian. Siten erityisesti poliittisten prosessien hyödyntäminen muodostaa vahvan linkittymän myös oikeustieteellisille kannanotoille. Vaalihäirintä on muodostunut viime vuosina yhdeksi vaikuttamisen keinoksi myös Euroopassa. Suomalaisessa oikeusvaltiokäsityksessä on omaksuttu vallankolmijakooppi, jolloin muista vallanmuodoista erotettu parlamentaarinen lainsäädäntövalta toteuttaa osaltaan kansanvallan tahtotilaa. Erityisesti vaalihäirinnän kaltaisen toiminnan voidaan siis nähdä rakentavan siltaa hybridihäirinnän käsitteen oikeudellisen käsittelyn tarpeesta. Vaalihäirinnän muotoa tarkastellaan syvemmin luvussa 2.3.

Yhtenä hybridikeskustelun ongelmakodista on esitetty rakentuvan juuri käsitteellisen systematisoinnin heikkouden varaan. Systematisoinnin heikontilan on katsottu olevan seurausta muun muassa hybridivaikuttamisen ja hybridiuhan käsitteiden laveasta käytöstä, jolloin muun muassa valtioiden kilpailuasetelmaan kuuluvaa kanssakäymistä on voitu kuvata hybridivaikuttamisen termein. Käsitteiden lavealla käyttämisellä saatetaan vaikuttaa myös hybridivaikuttamisen ja hybridisodankäynnin käsitteiden eron muodostumiseen, niiden eroa laventavalla vaikutuksella. Epätäsmällisellä käytöllä vaikeutetaan myös toiminnan ominaispiirteiden sekä kokonaisuuden tutkimista, mitä voidaan pitää merkittävänä tekijöinä, kun tarkastellaan toiminnan vastatoimia.⁴¹

Hybridiuhkien käsitteiden systematisoinnin vaikutus on löytänyt osittain sijaa myös kansalliseen lainsäädäntötyöhön. Tähän asteisen käsitteellistämistyön tuloksia on omaksuttu tutkimustyön lisäksi oikeudellisiin instrumentteihin, kuten lainsäädännön normeihin. Poikkeusolojen määritelmää koskevaa 3 §:ää muutettiin vastaamaan paremmin nykyisen toimintaympäristön rakenteiden muuttumisen seurauksia. Kasvanut hybridivaikuttamisen

⁴⁰ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 10.

⁴¹ Liukuminen hybridisodasta kohti hybridivaikuttamista, kts. lisää ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 112.

uhka ja siihen kuuluva toimintatapojen monimutkaistuminen ovat toimineet taustavaikuttajina valmiuslain 3 §:n poikkeusolomäärityksen täydentämiselle.⁴² Hallituksen esityksessä ei ole otettu syvällisemmin kuitenkaan kantaa käsitteelliseen valintaan johtaneisiin perusteisiin. Syvällisemmällä käsitejärjestelmällä voidaan tarjota uudenlaisia lähestymistapoja ilmiön tarkasteluun, jotka ammentavat myös uudenlaista tulokulmaa ilmiötä käsittelevään lainsäädäntötyöhön.

Lainsäädäntötyön ja tarkemmin kriisilainsäädäntötyön tukemista edistetään myös edellä esiin tuodun Wigellin teorian mukaisella hybridihäirinnän, -vaikuttamisen sekä -sodankäynnin käsitteiden erottamisella, jolloin jakolinja hybridihäirinnästä pitäytyy ei-sotilaallisissa keinoissa, joiden tarkoituksena on manipuloida valtioiden sisäistä toimintaa strategisten tavoitteiden mukaisesti.⁴³ Hybridisodan ja -vaikuttamisen käsitteiden voidaan ymmärtää keskittyvän toiminnan operatiiviseen tasoon, toisin kuin hybridihäirinnän nähdään kumpuavan strategiselta tasolta, jolloin eri keinojen hyödyntämisessä säilyy ulkopoliittinen motiivi. Hybridihäirinnän käsitteessä olennaisena osana ymmärretään ”kiilan lyöminen”, joka jalkautuu kokonaisvaltaisesti kaikille häirinnän keinoille ja kaikille häirinnän tasoille.⁴⁴ Hybridihäirinnän käsitettä ei kuitenkaan ole toistaiseksi omaksuttu voimassa olevaan lainsäädäntöön edellä esiin tuotujen näkökulmien mukaisesti.

Hybridihäirinnän käsitteestä on tullut yhä ajankohtaisempaa ja ilmiön tarkastelun merkitys on kasvanut viimeaikaisten poliittisten muutosten seurauksena. Vakaiden länsimaisten demokratioiden kykyä vastustaa hybridivaikuttamista on pidetty korkeana, eikä Krimin kaltaisen operaation toteuttamista ole pidetty todennäköisenä.⁴⁵ Tämän kaltaiseen näkökulmaan on viimeaikaisten tapahtumien valossa suhtauduttava terveellä kriittisellä. Esimerkiksi hybriditoimintaan olennaisesti liittyvän valtiollisen vaikuttamisen ilmentymistä on havaittu jo Suomessa. Valtioneuvoston kanslia aloitti tänä vuonna julkaisemaan tiedotteita Venäjän Suomeen kohdistamasta informaatiovaikuttamisesta. Tiedotteen mukaan Suomeen kohdistetaan samoja vaikuttamisen keinoja, uhkaa ja pelkoa lietsovalla retoriikalla, kuin muihinkin todettuihin kohdemaihin.⁴⁶ Lisäksi oikeudellisten keinojen korostuneen hyödyntämisen seurauksena on niiden havaittu toimivan tehokkaasti erityisesti demokraattisia

⁴² Katso lisää HE 63/2022.

⁴³ Wigell, 2019, s. 262.

⁴⁴ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 26.

⁴⁵ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s.9.

⁴⁶ Valtioneuvosto, 2025, <https://www.valtioneuvosto.fi>.

oikeusvaltioita kohtaan.⁴⁷ Vaikuttamistoimien havaintojen sekä oikeudellisen tarkastelun korostamisen seurauksena ei voida täysin sulkea pois niitä hyödyntävän operaation toteuttamismahdollisuudesta Suomessa. Toimintaa hyödyntävän tahon on havaittu löytävän uudenlaisia välineitä demokraattisia oikeusvaltioita vastaan.

2.2 Oikeudellisten keinojen välineellistäminen eli lawfare

Toimintaympäristön kehityksen seurauksena on havaittu myös oikeuden aseman muuttumista. Oikeudellisten keinojen hyödyntäminen konfliktien yhteydessä on muuttunut yhä voimakkaammaksi sekä yleisemmäksi. Tähän kehitykseen ovat osaltaan vaikuttaneet oikeustieteen saralla tapahtuneet muutokset kansainvälisten säädösten ulottuvuuden sekä ylikansallisten instituutioiden määrän kasvussa. Myös digitalisaation, globalisaation ja taloudellisella keskinäisriippuvuuden aloilla tapahtuneiden muutosten vaikutusta tilanteeseen on pidetty merkittävänä.⁴⁸ Muutokset erityisesti sodankynnyksen alapuolella tapahtuvaan toimintaan ovat muuttaneet eri voimasuhteita. Oikeustieteellisen aseman ja oikeudellisen ulottuvuuden merkityksen kasvaminen ovat vaikutuksiltaan sisällyttäneet oikeudellisen teeman myös nykypäivän hybridiuhkiin. Oikeudellisen painopisteen muutoksen on katsottu tarkastelussa lähestyvän myös niin kutsuttua *lawfare* -toimintaa. Sotilaallisilla voimakeinoilla on perinteisesti vankka yhteys myös poliittisiin ja taloudellisiin tekijöihin, joista erityisesti taloudellisessa tarkastelussa oikeudellisia keinoja pidetään edullisempänä, minkä avulla osaltaan on myös selitetty niiden kasvanutta suosiota.⁴⁹

Akateemisessa keskustelussa on nostettu *lawfare* osaksi hybridiuhkien kontekstia. Käsitteiden hallinnan näkökulmasta asia ei ole niin yksinkertainen. *Lawfare* voidaan kuvata erään määrittelyn mukaan toiminnaksi, jossa epädemokraattiset valtiot käyttävät oikeudellista epävarmaa tilaa hyväkseen.⁵⁰ Angloamerikkalaista taustaa omaavan käsitteen toi *jus ad bellum*⁵¹ kontekstissa oikeudelliseen ja kansainvälisiin suhteita käsittelevään kirjallisuuteen Yhdysvaltojen ilmavoimien eversti Charles Dunlap Harvardin yliopistossa järjestetyssä konferenssissa 2001. Dunlap määritteli esseessään *lawfaren* strategiaksi, jossa lakia käytetään – tai käytetään väärin – perinteisten sotilaallisten keinojen korvikkeena operatiivisten

⁴⁷ Ferm, 2019, <https://www.maanpuolustus-lehti.fi>.

⁴⁸ Kittrie, 2016, s. 1.

⁴⁹ Kittrie, 2016, s. 3.

⁵⁰ Siekiera (2023) s. 109–112.

⁵¹ Latinan termillä *jus ad bellum* tarkoitetaan oikeutettua sotaa. Katso periaatteista lisää Stahn, *The European Journal of International Law* 2007:5.

tavoitteiden saavuttamiseksi.⁵² Dunlapin määritelmä korostaa käsitteen sotilaallisen voimakeinon asemaa, ja englanninkielisen sodankäyntiä tarkoittavan sanan *warfare* on ymmärretty toimivan inspiraationa käsitteen käytölle.

Sotilaallisen toiminnan oikeuttaminen ja poliittinen tuki olivat yhteiskunnallisessa tarkastelussa nousseet keskiöön Dunlapin julkaisun aikaan. Erityisesti teknologinen kehittyminen, kuten uutistoimistojen viestintämenetelmät, mahdollistivat taistelukentiltä otettujen valokuvien lähes reaaliaikaisen välittämisen yleisölle eri puolilla maailmaa. Valokuvien avulla voitiin todentaa taistelukenttien tapahtumien oikeudellista asemaa. Viestintävälineiden uutisoinnin vaikutusta demokraattisessa valtiossa sekä kansakunnassa, jossa kansan enemmistön tukea tarvitaan sotatoimien toteuttamiseksi – myös toimien oikeuttamisen kautta – pidettiin merkittävänä. *Lawfare* -käsitteen alkuperäinen käyttö perustui erityisesti Yhdysvaltojen sotilaskokkujen toimintaan konfliktialueella, ja toimien oikeudelliseen tarkasteluun erityisesti oikeuttamisen näkökulmasta. Poliittinen suhtautuminen, sekä kansallisen että kansainvälisen oikeuden tulkinta sotilaallisista toimista voidaan katsoa myös olleen alkuperäisen kontekstin keskiössä.⁵³

Lawfare -käsitteelle ei ole vakiintunut suomenkielistä käännöstä, vaan ilmiöstä on nykypäivän valossa käytetty vapaasti käännöksiä oikeudellinen sodankäynti tai lakisota. Toiminnan saama vähäinen julkisuus voi selittyä siihen liittyvällä, ja tämänhetkiselällä, systematisoinnin tasolla. Välineellistetyn maahantulon torjumiseksi säädetyn lain esitöissä huomioidaan *lawfare* -toiminta yhtenä hybridivaikuttamisen keinona.⁵⁴ Myös Tina Ferm on kuvannut artikkelissaan hybriditoiminnan hyödyntävien oikeudellisten väylien yhteydessä englanninkielistä *lawfare* käsitteitä.⁵⁵ Yhdysvaltalaisien julkaisujen myötä levinneen käsitteen käyttö rakentui alkuperäisesti yhdysvaltaiselle sotilaalliselle ideologialle, joka kuitenkin eroaa jo sotahistoriallisesti kotimaisista lähtökohdista.⁵⁶ Suomenkielisten käännösten vapaakäyttö sekä alkuperäisen käsitteen omaksuminen kansallisten lakien esitöihin sekä liittäminen Suomen raja-alueen tapahtumiin herättää kysymyksen käsitteellisen systematisoinnin tarpeesta. Käsitteen selvään sotilaalliseen käännökseen tuleekin suhtautua nykypäivän hybridituhkien valossa kriittisesti. Hybridisodankäynnin käsitteen historiallinen tausta, on

⁵² Dunlap, 2001. Essee saatavilla <https://scholarship.law.duke.edu/>.

⁵³ Dunlap, 2001, s. 293–294.

⁵⁴ HaVM 15/2024 vp, s. 11–12.

⁵⁵ Ferm, 2019, <https://maanpuolustus-lehti.fi>.

⁵⁶ Suomessa suojeluskuntien perustamisen ja vapaussodan kautta. Katso lisää <https://perinne.fi/>.

edellä kerrotusti, osoittanut kuinka sodankäynnin termin omaksumisella voidaan tarkoituksettomasti muuttaa sodankäynnin ylittävää rajaa, mutta myös rajata keinovalikoimaa. Oikeudellisen sodankäynnin ja lakisodan kaltaisten käsitteiden käyttöä voidaan pitää ymmärrettävänä selvässä sotilaallisessa kontekstissa, kuitenkin hybridihäirinnän kaltaisen toiminnan yhteydessä tarkastelu on toinen.

Pitäytyminen strategisesti sodankäynnin alapuolella sekä erityisesti demokraattisiin instituutioihin kohdistuvat toimet puoltavat myös käsitteelliseen tarkasteluun omaksuttavan jotain muuta kuin sodankäynnin retoriikkaa. Tässä tutkielmassa lähestytään käsitteellistä ongelmaa toisenlaisesta tulokulmasta. Tutkielmassa esitetään omaksuttavaksi hybriditoiminnassa korostuneesta oikeudellisesta toiminnassa oikeuden välineellistämisen käsitettä, sen kytkeytyessä erityisesti nykypäivän toimintaympäristössä hybridiuhkiin – eli sodankäynnin kynnyksen alapuolella tapahtuviin toimiin – poiketen siten myös Dunlapin esittämästä *lawfare* -käsitteen ulkoisesta sotilaallisesta kontekstista. Nykypäivän toimintaympäristössä ilmentyvälle hybriditoiminnalle voidaan katsoa aseellisen konfliktin puuttumisen olevan tyypillistä.

Oikeusvaltioinstituutio oikeudellisine periaatteineen nousee keskiöön puhuttaessa laillisten instrumenttien välineellisestä hyödyntämisestä. Myös Dunlap nosti esseessään esiin *lawfare*-toimintaan kuuluvan oikeusvaltioperiaatteen ja siihen olennaisesti liittyvät humanitaariset arvot, ja omanaan vielä niitä manipuloivan toiminnan.⁵⁷ Nykypäivän hybridiuhissa korostuu oikeusjärjestelmään ja oikeusvaltioperiaatteeseen kuuluvien arvojen vahingoittaminen. Dunlap kuvaa *lawfare*a myös toimintana, jossa Yhdysvaltojen vallankäytön vastustajat pyrkivät käyttämään lakia tämän vallan rajoittamiseen ja kontrolloimiseen. Eurooppalaisessa kontekstissa toimintaympäristön muuttumisen voidaan katsoa muuttaneen asetelmaa sisäpoliittisen vallankäytön dilemmasta enemmänkin vihamielisten valtiollisten toimijoiden vaikutuskeinojen vastustamiseen, minkä myötä annettujen kansallisten lainsäädäntöratkaisujen kestävyys ei oikeusjärjestyksen näkökulmasta olisi vakaalla pohjalla, tai uhka niiden oikeusjärjestyksestä horjuttavista toimista realisoituisi. Siten muuttuneen toimintaympäristön vaikutukset kansallisessa kontekstissa etäännyttävät Dunlapin esittämän *lawfare* -käsitteen merkitystä osin sen alkuperästä, ja herättelevät tarvetta kansalliselle vastineelle.

⁵⁷ Dunlap, 2001, s. 4.

Oikeudellisten keinojen esiintyminen Euroopassa osana hybridioperaatiota voidaan nähdä perustelevan myös tarvetta eurooppalaiselle ja pohjoismaiselle tarkastelulle. Oikeudellisten keinojen hyödyntämistä on havaittu Venäjän toteuttamassa strategiassa. Esimerkiksi vuonna 2014 toteutetun Krimin niemimaan valtauksen sekä alkaneen Ukrainan konfliktin yhteydessä oikeuden jättämää sääntelemätöntä tilaa hyödynnettiin muun muassa hidastamaan kohdemaan vastareaktiota käyttämällä tunnuksettomia joukkoja, joiden oikeudellinen asema valtiojohtoisessa operaatiossa poikkesi valtion tunnuksia kantavista sotilaista. Venäjän strategisten tavoitteiden on havaittu kohdistuvan erityisesti polarisaation kasvattamiseen kohdevaltioiden välillä, mutta myös kohdevaltioiden sisällä. Venäjän *gibridnaya voyna* -strategian tarkoituksena on välttää suora sotilaallinen yhteenotto ja pyrkiä poliittiseen epävakautteen hyödyntämällä poliittista, ideologista, taloudellista ja muuta yhteiskunnallista polarisaatiota kohdeyhteiskunnan sisäisen romahduksen aikaansaamiseksi.⁵⁸ Tämän kaltaista sisäistä romahdusta voidaan toteuttaa myös heikentämällä yhteiskunnan keskeisiä arvoja, jotka rakentavat arvopohjaa myös kansalliselle lainsäädännölle.

Euroopassa havaittuihin oikeutta välineellistäviin toimiin on yhdistynyt oikeuden sääntelemättömien alueiden hyödyntämistä toimijan omien strategisten tavoitteiden hyväksi, kuten vuoden 2014 tapahtumissa. Toiminnan mahdollistama lainsäädännön jättämä sääntelemätön alue havaittiin myös Suomessa. Aluevalvontalain muuttamisella reagointiin niin sanottujen ”vihreiden miesten” eli tunnuksettomien sotilaiden käyttöön Krimillä – muutoksen tavoitteena oli varmistaa riittävät toimivaltuudet turvallisuusviranomaisille Suomessa tapahtuvan vastaavan tilanteen varalta.⁵⁹ Lakimuutoksen tarpeellisuus oli sen säätämisen aikaan kiistämätöntä. Kuitenkin juuri lakimuutoksen tarpeellisuuden kautta voidaan havaita oikeuden välineellistävän käytön ilmentymistä Suomen lähialueilla.

Humanitaaristen arvojen manipuloinnin on kuvattu olevan Dunlapin mukaan yksi *lawfare*-toiminnan keskeisistä piirteistä. Humanitaaristen arvojen asema on ollut puheenaiheena myös viimeaikaisten säädösten voimaan tulossa. Esimerkiksi välineellistetyn maahantulon torjumiseksi säädetty kansallinen laki herätti jo lainvalmistelussa kysymyksiä: sen suhteesta ihmisarvoon ja muihin demokraattisen oikeusvaltion ytimessä oleviin periaatteisiin.⁶⁰ Hybridivaikuttamiseksi kuvatun välineellistetyn maahanmuuton suhde oikeudellisiin välineisiin ja periaatteisiin luo humanitaaristen arvojen manipulointiin rinnastuvan toiminnan

⁵⁸ Wigell, 2021, s. 51.

⁵⁹ HE 56/2017 vp, s. 15.

⁶⁰ HE 53/2024 vp, s. 59.

tapahtumapaikaksi Suomen itärajan. Erityisesti oikeuksien väärinkäytön kieltä on noussut keskusteluun tapahtumien yhteydessä, ja sen kaltaisen toiminnan on arvioitu sisältävän myös pyrkimyksiä liberaalin demokratian horjuttamiseen tai jopa sen hävittämiseen.

Ihmisoikeuksien väärinkäyttötapauksia käsiteltävissä tutkimuksissa on havaittu ideologisina väärinkäytön kiellon motiiveina olevan vaihtelua aina kommunismista ja kansallissosialismista ääri-islamismiin saakka.⁶¹ Motiiveja käsittelevän tutkimuksen valossa voidaan todeta, ettei ihmisoikeusinstituution kaltaisen instrumentin välineellinen hyödyntäminen tuskin jää vain entisten kommunistimaiden välineeksi.

Heikossa asemassa olevien henkilöiden valtiollinen hyödyntäminen strategisena välineenä on aiheuttanut edellä kuvatusti jännitteitä Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Tällaista välineellistämistä ei ole kuitenkaan pidettävä uutena ilmiönä: muuttoliikettä ja pakolaiskriisejä on käytetty eri aikoina ja eri alueilla poliittisten, sotilaallisten ja taloudellisten päämäärien edistämiseksi. Suunnitelmallisella muuttoliikkeellä tarkoitetaan sellaisia rajat ylittäviä väestöliikkeitä, jotka on tarkoituksella käynnistetty tai joita on manipuloitu painostuskeinona kohdevaltiota kohtaan.⁶² Kansalliseen keskusteluun nousseet humanitaariset ongelmat eivät siten ole uudenlaisia, eikä keinovalikoima sinällään ole uudenlainen. Erityistä sen sijaan on sen sijoittuminen Suomen raja-alueille sekä kansallisen lain säätämiseen liittynyt jännittyneisyys suhteessa perustuslakiin että kansainvälisiin velvoitteisiin, mikä puolestaan kuvaa edellä esiin tuotua ongelmaa: nykypäivän toimintaympäristöön on konkretisoitunut huoli kansallisen oikeusjärjestyksen kestävydestä kohdata *lawfare*n kaltaisen toiminnan seurauksena tehtyjä ratkaisuja.

Demokraattisen hallinnon ja sen normien heikentämistä on erään käsityksen mukaan pidetty hybridivaikuttamisen tavoitteena. Toimijan on tällöin katsottu hyödyntävän kohdevaltion erityisiä haavoittuvuuksia, pyrkien samalla syventämään sisäisiä ristiriitoja ja heikentämään demokraattisen kansalaisyhteiskunnan koheesiota. Euroopan vuoden 2015 pakolaiskriisi tarjoaa tästä konkreettisen esimerkin.⁶³ Syyrian sodan jälkeen muun muassa Venäjä ja Turkki hyödynsivät pakolaisten ohjaamista Euroopan rajoille, levittäen samanaikaisesti disinformaatiota pakolaisten rikollisuudesta ja EU:n kyvyttömyydestä hallita tilannetta. Varsinkin Saksassa niin kutsuttu ”Lisa Case” toimii esimerkkinä disinformaatiokampanjasta,

⁶¹ Wagrandl, 2019, s. 582.

⁶² Greenhill, 2010, s. 12.

⁶³ Wigell, 2021, s. 51-52.

jonka tavoitteena oli manipuloida yleistä mielipidettä pakolaisista ja horjuttaa yhteiskunnallista luottamusta.⁶⁴ Kriisin seurauksena on todettu jakolinjojen muodostumista liberaalien ja epäliberaalien arvojen kannattajien välillä yhtenä havaintona toiminnan seurauksista. Tällaisen polarisaation kasvattaminen tarjosi mahdollisuuksia naapurivaltioille hyödyntää muuttoliikettä välineenä myös kohdevaltion sisäisen yhtenäisyyden heikentämiseksi.⁶⁵ Vuoden 2015 pakolaiskriisin aikaisilla tapahtumilla voidaan havainnollistaa hybridivaikuttamiseen kuuluvien eri osa-alueiden synkronoitua hyödyntämistä aina disinformaatiosta ihmisoikeusjärjestelmään saakka, jolloin oikeuden välineellistäminen on siten tarjonnut myös oman tunnustettavan osa-alueensa.

Vaikuttamisen välineenä hyödynnetyt pakolaisten oikeudet ovat herättäneet laajaa kansalaiskeskustelua myös Suomessa.⁶⁶ Perustavanlaatuiset oikeudet, kuten oikeus elämään ja kidutuksen kieltä, ovat demokraattisen oikeusvaltion kulmakiviä, mutta ne ovat joutuneet viime vuosina hybridivaikuttamisen ja oikeudellisen välineellistämisen kohteeksi. Pakolaisen oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen eli ns. Geneven pakolaissopimuksen 33 artiklan 1 kohdan palauttamiskieltoa eli niin sanottua *non-refoulement*-periaatetta on pidetty keskeisenä kansainvälisen pakolaisoikeuden osana.⁶⁷ Periaate on turvattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisessa yleissopimuksessa ns. kidutussopimuksessa.

Oikeudellisten instrumenttien hyödyntäminen vaikuttamisen välineenä sodankynnyksen alapuolelle sijoittuvissa toimissa on kasvattanut merkitystään keinovalikoiman osana. Vaikuttamistoimilla on muodostettu perusteita kansallisen lainsäädännön tarpeille. Syksyllä 2022 pakolaisten hyödyntäminen välineellisesti realisoitui Suomen itärajan raja-aseilla siihen asteeseen, että Suomessa reagoitiin poikkeuslakina säädetyllä lailla väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi eli niin kutsutulla käännytyslailla. Lain tarkoituksena oli antaa viranomaisille mahdollisuus rajoittaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista tietyillä alueilla. Lain valmistelussa tarkasteltiin hybridivaikuttamisen vaikutuksia kansalliseen turvallisuuteen, ja sen suhteesta perustuslaissa

⁶⁴ Meister, 2016, NATO Review <https://www.nato.int>.

⁶⁵ Pynnöniemi – Saari, 2017, NATO Review <https://www.nato.int>.

⁶⁶ Vehmaa, <https://ulkopolitist.fi>.

⁶⁷ Pirjola, 2002, s. 1.

turvattuihin perusoikeuksiin, erityisesti palauttamiskieltoon.⁶⁸ Lain säätämiseksi on kuitenkin esitetty perusteltua kritiikkiä sen ristiriidoista juuri perustuslain, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja EU:n perusoikeuskirjan kanssa. Rajaturvallisuuden varmistamiseksi säädetty laki heijastaa oikeuden välineellistämiseen liittyvää laajempaa kehitystä, jossa oikeudellisilla toimilla vastataan ei-sotilaallisiin uhkiin. Tällöin lainsäädännöllisten toimien suhde oikeusjärjestyksen kykyyn kestää oikeudellisten ratkaisujen vaikutukset nousevat merkittäväksi tarkastelukohteeksi. Tällaisten lainsäädäntötoimien mahdolliset vaikutukset voivat ulottua fyysisen maahantulon estämistä syvemmälle – jopa oikeusvaltion legitimitettiin ja perusarvoihin saakka.

2.3 Eri keinokokonaisuuksien hyödyntäminen strategisesti

Tässä osiossa keskitytään havainnollistamaan tämänhetkistä tilaa hybriditoimintaan liitetyistä keinokokonaisuuksista. Oikeudellisten keinojen yhä tehokkaampi hyödyntäminen osoittaa toimintaympäristöön sisältyvien uhkien olevan jatkuvassa muutoksessa. Tällöin myös keinokokonaisuuksien tarkasteleminen tutkimusten sekä viimeaikaisten tapahtumien valossa ei menetä ajankohtaisuuttaan. Edellä kerrotusti Mikael Wigellin korostamalla hybridihäirinnän käsitteellä voidaan kuvata nykytilan toimintaa syvemmin toisin kuin useammin esiintyvällä hybridivaikuttamisen käsitteellä. Wigell jakaa hybridihäirinnän kolmeen keskeiseen keinokokonaisuuteen: hämää diplomatiaa, geoekonomiaa ja disinformaatioon.⁶⁹ Keinojen on katsottu toistuvan riippumatta kohdevaltiosta, ja niihin liittyvä oikeudellinen tartuntapinta oikeudellisten mekanismien hyödyntämisen kautta nostaa tutkielman kontekstissa myös tarpeen näiden keinokokonaisuuksien tarkastelulle.

Wigell korostaa hybridihäirinnän vaarallisuutta erityisesti liberaaleja demokratioita kohtaan. Demokraattisen järjestelmän avoimuutta, oikeusvaltioperiaatetta ja yksilönvapauksia voidaan hyödyntää heikentääkseen yhteiskuntaa ja sen valtarakenteita. Hybridihäirinnän on katsottu toimivan laajemman konfliktin strategisena esivaiheena, jolloin voidaan luoda edellytyksiä hybridisodankäynnille tai varsinaiselle aseelliselle konfliktille.⁷⁰ Ulkopoliittinen instituutti on katsonut hybridihäirinnän keinoiksi taloudelliset painostusvälineet, informaatiovaikuttamisen, kyberoperaatiot sekä ääri liikkeiden tukemisen ja poliittisten instituutioiden heikentämisen

⁶⁸ HE 53/2024 vp, s. 59.

⁶⁹ Wigell, 2019, s. 256.

⁷⁰ Wigell, 2019, s. 256.

erityisesti valtionhallinnon polarisaation aikaansaamiseksi.⁷¹ Oikeuden välineellistämisen näkökulmasta tämänkaltainen toiminta jättää oikeudellisille keinoille väylää, jota hyödyntämällä voidaan aikaan saada vaikutusta demokraattiseen oikeusvaltioon. Oikeusvaltion toimivuuden näkökulmasta erityisesti polarisoitunutta kansaa voidaan pitää uhkana oikeusjärjestyksen legitimitetille. Legitimiteettivajeella on tutkitusti ollut yhteys myös laajempiin yhteiskunnallisiin ongelmiin.⁷²

2.3.1 Hämärä diplomatia ja geoekonomia

Hämärällä diplomatialla (*clandestine diplomacy*) tarkoitetaan peiteltyä vaikuttamista, jossa pyritään hyödyntämään poliittisten liikkeiden, kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten toimijoiden verkostoja sisäisten jännitteiden kärjistämiseksi.⁷³ Sitä on kuvattu poliittisena vaihtoehtona muille lähestymistavoille ja keinoille, kuten esimerkiksi sotilaalliselle voimankäytölle.⁷⁴ Hämärän diplomatian keinot voivat ulottua lainsäädäntötyön vaikuttamispyrkimyksiin saakka, kuten esimerkiksi edellä esiin nostetun Euroopan pakolaiskriisin aikaan vuonna 2015, jolloin maahanmuuttopolitiikka sekä kansainväliset sopimukset muuntuivat osaksi strategista vaikuttamista.

Geoekonomia puolestaan on viime vuosina noussut keskeiseksi osaksi kansallisen turvallisuuden kenttää perinteisesti ulkopoliittisiin suhteisiin katsottujen toimien lisäksi. Geoekonomian voidaan ymmärtää käsittelevän taloudellisista lähtökohdista kumpuavaa valtaa, jolla on selkeä maantieteellinen ulottuvuus. Taloudellisia välineitä voidaan käyttää tiettyjen maantieteellisten alueiden hallintaan.⁷⁵ Tällä voidaan tarkoittaa myös taloudellisen vallan geosrategista käyttöä: vientirajoituksia, investointivalvontaa, sanktioita ja taloudellisten kannustinten hyödyntämistä vaikuttamisen välineinä.⁷⁶ On katsottu, että geoeconomisista keinoista on ollut kasvava ja olennainen osa nykyistä hybridihäirintää.⁷⁷

Venäjän toiminta tarjoaa käytännön esimerkin geoekonomian hyödyntämisestä strategisen tavoitteen saavuttamisen yhteydessä: maakaasuriippuvuuden kasvattaminen ennen Ukrainan

⁷¹ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 9.

⁷² Mäntylä, 2023, s. 46.

⁷³ Wigell, 2019, s. 263.

⁷⁴ Scott, 2004, s. 330.

⁷⁵ Scolvin – Wigell, 2018, s. 74.

⁷⁶ Ulkopoliittisen instituutin muodostama geoekonomian määritelmä, <https://fiia.fi>.

⁷⁷ Wigell, 2019, s. 264-265.

konfliktia sekä Krimin niemimaan haltuunoton yhteydessä nähty taloudellinen painostus osoittavat, kuinka energiapolitiikkaa voidaan käyttää poliittisena vipuvartena.⁷⁸ Myös vientikielloilla ja tulleilla uhkailu, esimerkiksi Venäjän toteuttamat puutullit Suomea kohtaan, kuuluvat tämän keinovalikoiman piiriin. Edward Luttwak esitteli geoekonomian käsitteen *The National Interest* -lehdessä 1990-luvulla, ennustaen, että kylmän sodan jälkeinen valtioiden välinen kilpailu siirtyisi sotilaallisista keinoista taloudellisiin.⁷⁹

Lähestymistapoja geoekonomiaan on kuitenkin monia, eivätkä kaikkia akateemikot ole yhtämieltä Luttwakin ajatusten kanssa. Geoekonomiaa käsitellään myös usein geopolitiikan alamuunnelmana, kuten Wigell ja Vihma ovat todenneet artikkelissaan. Venäjän toimintaan peilaten, maan tavoitteena on ollut kiilata geoekonomisin keinoin EU:n sisäpolitiikkaan. Tätä tavoitetta on toteutettu tukemalla rahallisesti EU-vastaisia politikkoja sekä toimittajia esimerkiksi Ranskassa ja Unkarissa. Lisäksi Venäjä on soveltanut tuontikielloja ja muita kauppasopimuksia häiritseviä toimenpiteitä unionin maiden kanssa, kuten muun muassa Puolan liha- ja vihannesvientikieltoa, Alankomaiden kukka-, hedelmä- ja vihannessaartoa, Saksan Lufthansan rahtikiistaa sekä Viron rautatietulleja ja liikennesaartoa. Venäjän strategian, jossa hyödynnetään energiaresursseja poliittisena vipuvartena, on katsottu jatkuneen jo pitkään. Monet tutkijat ovat analysoineet Venäjän toimintaa, jolla se tavoittelee Eurooppaan suuntautuvien energiavirtojen kontrollointia yhtenä keinona lisätä ulkopoliittista vaikutusvaltaa ja alueellista valta-asemaansa. Toiminnalla on myös suoraan heikennetty Euroopan yhtenäisyyttä ja EU:n vastareaktiokykyä.⁸⁰ Tämän kaltaisilla toimilla Venäjän voidaan todeta yhdistäneen myös oikeudellisia instrumentteja geoekonomiaksi kuvatun keinokokonaisuuden yhteydessä. Edellä mainitut tuontikiellot sekä poliittisen vaikuttamisen keinot voidaan katsoa sisältävän jo sellaisenaan oikeudellisten välineiden piirteitä.

2.3.2 Disinformaatio ja informaatiovaikuttaminen sekä vaalivaikuttaminen

Informaatiovaikuttamisella viitataan keinoihin, joilla pyritään vaikuttamaan kohdeyleisön käsityksiin, päätöksentekoon ja käyttäytymiseen. Ydinpiirteitä ovat viestinnälliset tekniikat, demokraattisten instituutioiden haavoittuvuuksien hyödyntäminen sekä julkisen keskustelun häiritseminen ulkomaisista lähtökohdista käsin.⁸¹ Informaatiovaikuttamisella tarkoitetaan

⁷⁸ Wigell – Vihma, 2016, s. 607.

⁷⁹ Scolvin – Wigell, 2018, s.74-75.

⁸⁰ Wigell – Vihma, 2016, s. 614-615.

⁸¹ Fjällhed et al., 2021, s. 142.

myös ulkovaltojen tai niiden edustajien lainvastaisia pyrkimyksiä vaikuttaa oman edun mukaisesti kohderyhmän käsityksiin, käyttäytymiseen ja päätöksiin. Toiminnassa voidaan käyttää hyväksi mediaa, kognitiivisia ennakkoluuloja ja yleisen mielipiteen muodostumista. Nykyisin sosiaalisen median alustojen hyödyntäminen toiminnassa on kasvattanut merkitystään. Tällöin vaikuttamisen keinot voidaan saattaa entistä nopeammin suurelle määrälle vastaanottajia.⁸²

Disinformaatiolla puolestaan tarkoitetaan tarkoituksellisesti harhaanjohtavaa tai virheellistä tietoa, jota levitetään strategisessa tarkoituksessa. Disinformaatio tulee erottaa

misinformaatiosta, joka voidaan määritellä tahattomaksi väärän tiedon levittämiseksi.⁸³

Disinformaation keinovalikoima on laajentunut teknologian myötä ja sitä voidaan pitää kattoterminä sen alle kuuluville, moninaisille keinoille, jotka saavat täydennyksiä uudenslaisista alustoista.⁸⁴ Disinformaatiolla luodaan julkista kiistaa ja epäluottamusta. Sitä käytetään muodostamaan halutunlaista totuutta syöttämällä väärää tietoa ja tekaistuja uutisia sekä tapahtuman kulkuja. Sosiaalisen median alustoja on todistetusti hyödynnetty osana hybridihäirintään liitettävää strategiaa, kuten esimerkiksi Facebookia Venäläisen trollitehtaan käyttämänä.⁸⁵

Suomessa disinformaatiota on kohdistunut muun muassa viranomaisten työskentelyyn sekä perherakenteiden vääristämiseen. Ulkopoliittisen instituutin raportin mukaan Venäjän valtiollisessa ohjauksessa toimiva media on toistuvasti toteuttanut kampanjoita, joissa kiistetään oikeusvaltion toimivuus. Retoriikassa on hyödynnetty esimerkiksi lapsikiistoja, joissa esitetään tarinaa länsimaisen viranomaisten russofobiasta ja läntisen liberalismiin moraalista rappiosta, jossa ydinperhettä pidetään uhanalaisena mallina, ja jota on lietsottu kerronnalla, kuinka venäläisiä lapsia voidaan huostaanottaa perusteettomasti äideiltään ja sijoittaa homoperheisiin.⁸⁶

Valtioneuvoston kanslia tiedotti tammikuussa 2025, että kanslia tulee keskittämään julkaisuja Venäjän Suomeen kohdistamista informaatiovaikuttamisen toimista. Ensimmäisen julkaistun katsauksen mukaan Suomeen kohdistuva informaatiovaikuttaminen ei ole poikkeuksellista, vaan Venäjä kohdistaa Suomeen samoja informaatiovaikuttamisen keinoja, kuin muihinkin

⁸² Pamment et al, 2018, s. 4.

⁸³ Ulkopoliittinen instituutti, 2018 s. 29.

⁸⁴ Kragh – Åsberg, 2017, s. 797.

⁸⁵ Wigell, 2019, s. 266–267.

⁸⁶ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 63.

kohdemaihin. Venäjän länsimaihin kohdistamassa toiminnassa korostuu uhkaava ja pelkoa lietsova retoriikka, kuten Ukrainan tukemisen aiheuttamat talousvaikeudet ja turvallisuusriskit sodan eskaloitumisen ja ydinaseiden käytön uhan muodoissa. Katsauksen mukaan disinformaatio Suomen Nato-politiikasta, Nato-joukoista tai rakenteista on tulevaisuudessa mahdollista, vastaavaa on tapahtunut muun muassa Baltian maissa.⁸⁷

Hybridihäirinnän osana voidaan erikseen tarkastella myös kasvaneen vaalihäirinnän merkitystä, vaikka Wigell ei teoriassaan listaa sitä keskeiseksi keinokokonaisuudeksi. Vaalivaikuttamisen tai vaalihäirinnän on havaittu nousseen keskiöön erityisesti vuoden 2016 Yhdysvaltojen presidentinvaalien jälkeen. Oxford University Pressin julkaisun mukaan yli 36 miljoonaa englannin kielistä sivua internetissä viittaa tapaukseen jollain tapaa. Vaali-instituutioon kohdistuvien toimien seuraukset voidaan nähdä yltävän laajemmalle kuin lopulliseen äänestystulokseen.⁸⁸ Erityisesti poliittisen järjestelmän rakenteiden vahingoittamista voidaan pitää vakavana seurauksena toiminnan jatkuessa. Venäjän toteuttama vaalihäirintä vuonna 2016 pyrki hajottamaan Yhdysvaltojen poliittista järjestelmää, lisäämään polarisaatiota sekä tukemaan haluttuja poliittisia päättäjiä valta-asemiin. Sosiaalisen median alustoja käytettiin tehokkaasti kärjistämään vastakkainasetteluja hyödyntämällä myös tekaistujen kansalaisten profiilien käyttämistä. Toiminnalla siten, voidaan nähdä vaikutettavan yksilöiden kollektiiviseen itsemääräämisoikeuteen juuri Venäjän tavoitteiden edistämiseksi.⁸⁹

Vuoden 2024 lopussa havaittiin samanlaista vaalihäirintää myös Euroopassa. Joulukuussa uutisoitiin Romanian vaaleista ja niihin liittyvästä Venäjän suorittamasta vaalihäirinnästä. Vaalihäirintää toteutettiin palkkaamalla sosiaalisen median vaikuttajia ja hyödynnettiin heidän seuraajiaan.⁹⁰ Euroopan komissio ilmoitti aloittavansa tapauksesta tutkinnan.⁹¹ Vaali-instituution kautta toteutettu häirintä on kasvattanut merkitystään yhtenä vaikuttamisen muotona ja vastaavan toiminnan tapahtuminen Suomessa herättää aiheita huoleen. Vaalihäirinnän kytkös esimerkiksi *lawfare* -toiminnan yhteydessä herättää kysymyksiä tämänkaltaisten keinojen yhteensovittamisesta tai strategisesta hyödyntämisestä. Esimerkiksi oikeuden välineellinen hyödyntäminen voisi mahdollistua jo ensivaiheessa, vaalihäirinnän

⁸⁷ Valtioneuvosto, 2025, <https://www.valtioneuvosto.fi>.

⁸⁸ Levin, 2021, s. 19.

⁸⁹ Ohlin, 2018, s. 1–3.

⁹⁰ Pop – Ivanova – Dunai, 9.12.2024, <https://ft.com>.

⁹¹ Gkritsi, 17.12.2024, <https://www.politico.eu>.

kaltaisen toiminnan mahdollistaessa tiettyjen poliittisten päättäjien valta-asemaan pääsyä ja siten instituution sisältä mahdollistuisi esimerkiksi polarisaation kasvattaminen lainsäädäntötyöhön.

Toistaiseksi Suomessa ei ole tehty havaintoja Romanian vaalien kaltaisesta toiminnasta. Pohjoismaissa onkin tehty laajaa tutkimusta informaatiovaikuttamisen ja vaalihäirintään kuuluvien keinojen saralla, mikä osaltaan indikoi myös korkeasta tiedon välittämisestä aiheen ympärillä. Vaalihäirinnän ongelmaan on esitetty ratkaisuna lainsäädännöllisiä muutoksia, sosiaalisen median alustojen avoimuuden lisäämistä sekä kansallisten aspektien korostamista mediassa, politiikassa ja taloudessa. Ruotsissa on myös kehitetty strategioita, jossa korostetaan yhteiskunnan kestävyuden rakentamista sen sijaan, että painotettaisiin ylhäältä alaspäin suuntautuvaa sääntelyä.⁹² Ratkaisua on haettu myös toiminnan tunnistamisen ja kansalaisten tiedon lisäämisen kautta. Iso-Britannian hallitus on soveltanut ruotsalaista *Countering Information Influence Activities* -ohjeistusta,⁹³ ja joka on sittemmin myös julkaistu useilla kielillä ja otettu käyttöön myös useissa EU-maissa ja liittoumissa. Akateemisen tutkimuksen edistäminen ilmiöstä sekä siihen liittyvistä oikeudellisista aspekteista takaa riittävän tiedon muodostamisen sekä vastakeinojen edelleen kehittämisen, mitä voidaan pitää välttämättömänä, jotta vaalihäirinnän kaltaiselta toiminnalta voidaan välttyä jatkossakin.

Tässä luvussa on tuotu esiin hybridihäirintään tunnistettuja keinokokonaisuuksia. Wigellin hybridihäirinnän käsite tarjoaa lähtökohdan tarkastelulle, mutta sen edelleen kehittäminen voi tulevaisuudessa laajentua kattamaan aiempaa selkeämmin myös oikeudelliset näkökulmat ja välineellistämiseen perustuvan keinovalikoiman. Hybridihäirinnän luonnetta voidaan pitää dynaamisena, kuten muitakin hybridikäsitteitä, ja oikeuden hyödyntämisen eri muodot ovat yhä vakiintuneempia osa-alueita vaikuttamisen kokonaisuudessa. Vaikka oikeudellinen ulottuvuus ei ole nykyisessä hybridihäirinnän teoriassa poissuljettuja, se ei myöskään tällä hetkellä muodosta keskeistä analyttistä ydintä oikeudelliselle näkökulmalle. Tämä tukee käsitteellisen systematisoinnin jatkuvaa tarvetta sekä nykyisen tutkimuksen jättämää avointa tilaa laajemman oikeudellisen näkökulman esiintulolle.

⁹² Fjällhed et al., 2021, s. 140.

⁹³ UK Governemr Communication Service, 2019, s. 10.

3 Oikeudelliset vaikutustoimet Suomessa

3.1 Laki proaktiivisen ja reaktiivisen politiikan välineenä

Turvallisuusympäristön muuttumisen seurauksena voidaan havaita kahdenlaista liikehdintää kansallisessa lainsäädäntötyössä. Ensinnäkin voidaan havaita sekä ennakoivaa (proaktiivista) että toimintaan reagoivaa eli reaktiivista poliittista lähestymistä hybriditoimintaan.

Aluevalvontalain muuttaminen vuonna 2017 toimi ennakkollisena reaktiona Krimin niemimaalla toteutetun hybridioperaation vastaavalle toteutumiselle Suomessa.

Välineellistettyyn maahantulon sekä siihen liittyvän valtiollisen toiminnan seurauksena säädettiin niin kutsuttu käännytyslaki kuvastaa reaktiivista lähestymistapaa. Kehityksen yhtymä kohtaa *lawfare*- toiminnaksi kuvatuille voidaan löytää käsitteeseen liitetyn strategisen osan kautta, jolloin lain ja normien kaltaisia instrumentteja voidaan hyödyntää osana laajempaa poliittista ja valtiollista vaikuttamista.⁹⁴ Tämä puolestaan nostaa oikeutta välineellistävän toimintaan liittyväksi uhaksi kansalliset lainsäädännölliset ratkaisut, joiden taakse voidaan liittää strategiset tavoitteet, jotka puolestaan voidaan säätää vihamielisen toimijan tavoittelemaan suuntaan, sen sijaan, että niiden asemaa vastatoimina turvattaisiin. Viimeaikaisten tapahtumien, kuten itärajan kautta tapahtuneen maahantulon sekä Itämerellä tapahtuneen kriittiseen infrastruktuurin vahingoittamisen kautta, voidaan tehdä havaintoja siitä, kuinka niihin liittyvät oikeudelliset keinot voivat pitää sisällään vastatoimia, mutta ne voivat muodostua myös itse vaikuttamisen kohteiksi.⁹⁵

Laki on perinteisesti nähty välineenä, jolla toteutetaan sekä turvataan oikeuksia ja velvollisuuksia. Kuitenkin erityisesti erilaisten uhkien yhteydessä oikeuden ja politiikan suhde saa uuden merkityksen: oikeuden sääntelyä hyödynnetään osana strategiaa ja reagointia muuttuvan uhkakuvan mukana. Tässä kontekstissa oikeuden resilienssi nousee keskeiseksi osaksi. Oikeuden resilienssillä voidaan tarkoittaa oikeusjärjestelmän kykyä vastata häiriöihin, sietää painetta ja palautua ennalleen.⁹⁶ Oikeuden resilienssi ulottuu poikkeusolojen sääntelystä normaaliolojen häiriötilanteisiin, joissa lainsäätäjän on kyettävä toimimaan tehokkaasti ja oikeusvaltion periaatteita kunnioittaen.⁹⁷

⁹⁴ Koskenniemi, Suomalaisen tiedeakatemian tilaisuus lokakuussa 2024, <https://www.ACADSCA.fi>.

⁹⁵ HaVM 15/2024 vp, s. 11-12.

⁹⁶ Aine et al., 2022, s. 842.

⁹⁷ Belinskij et al, 2017, s. 296.

Kriisilainsäädännön lainsäädäntötyössä on tunnistettava selkeä poliittinen jakolinja proaktiivisen ja reaktiivisen politiikan välillä. Proaktiivinen lähestymistapa pyrkii ennaltaehkäisyyn ja järjestelmän vahvistamiseen (*ex ante*), kun taas reaktiivinen lähestymistapa keskittyy jo tapahtuneen kriisin hallintaan ja palautumiseen (*ex post*). Suomalainen sääntelytraditio perinteisesti painottunut jälkimmäisen sijaan *ex ante* - lähestymistapaan, mikä eroaa common law -järjestelmässä käytetystä *ex post* - ratkaisukeskeisemmästä mallista. Kuitenkaan toimintaympäristön kaltaisen laajemman muutoksen tuomia vaikutteita ei voida pois sulkea tulevaisuuden lainsäädäntötradition kehittymisen yhteydessä, jolloin reaktiivisten lainsäädäntö ratkaisujen kuuluminen keskeisemmin kriisitilanteisiin saattaa tulla tarkasteluun.

Hybridiuhkien moninaisuus edellyttää sääntelykeinojen laajentamista ja mahdollisesti jopa uusien lähestymistapojen omaksumista. Esimerkkinä tästä voidaan nostaa aluevalvontalain muutos vuonna 2017, joka oli vastaus Krimin miehityksessä käytettyjen tunnuksettomien sotilaiden toteuttamaan operaatioon. Lakimuutoksella selkeytettiin viranomaisten toimivaltuuksia ja johtosuhteita tilanteissa, joissa kansanturvallisuutta uhataan ei-valtiollisten tai valtiollisesti tuettujen tunnuksettomien sotilaiden toimesta. Tämä on osoitus ennakoivasta lainsäädännöstä, jolla pyritään torjumaan potentiaaliset uhat ennen niiden konkretisoitumista. Oikeudellinen sääntelemätön alue toimi operaation yhtenä välineenä, mutta myös oikeudellinen sääntely toimi ennakkollisesti mahdollista operatiivista toimintaa kohtaan.⁹⁸

Oikeuden hyödyntäminen edellä tuodusti välineenä haastaa kohdevaltion oikeusjärjestelmän kestävyyttä. Hybridiuhkiin liittyvässä toiminnassa hyödynnetään usein niin sanottua harmaata aluetta, joka sijaitsee kansainvälisen oikeuden selkeiden kynnysten, kuten *jus ad bellum* ja *jus in bello*, alapuolella.⁹⁹ Tällöin kohdevaltion on vaikea määritellä toimintaa yksiselitteisesti aseelliseksi hyökkäykseksi, mikä puolestaan estää voimankäytön oikeuttamisen ja tekee tilanteesta poliittisesti arkaluontoisen.¹⁰⁰ Esimerkiksi viime Tapaninpäivänä tapahtuneessa kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuneessa sabotaasiepäilyssä tutkintavastuu annettiin

⁹⁸ HE 56/2017 vp, s. 18.

⁹⁹ Latinan *jus ad bellum* tarkoittaa oikeutettua sotaa ja *jus in bello* oikeutta sodassa. Katso lisää: Stahn, The European Journal of International Law 2007:5.

¹⁰⁰ Billing – Feldtmann, 2024, s. 5.

keskusrikospoliisille ja tekoa tutkittiin jo esitutkinnan alkuvaiheissa törkeänä tuhotyönä¹⁰¹ eli juridisesti rikoksena, ei hybridioperaation osana.

Käytännössä kriisioikeudellinen sääntely joutuu testiin vasta konkreettisessa tilanteessa, mikä osaltaan tuo tällöin esiin säädäntötyössä tapahtuneet puutteet. Näin ollen hybridiuhkatilanteet voivat toimia Wigellin teorian mukaisesti eräänlaisena stressitestinä lainsäädännön toimivuudelle.¹⁰² Kysymys siitä, missä määrin viranomaisen toimivaltaa tulisi laajentaa ilman poikkeusolojen julistamista, on viime kädessä valtiosääntökysymys. Hätätila-ajattelussa on yksinkertaisimmillaan kaksi ratkaisumallia. Valtiosäännön mukaisessa mallissa poikkeusolojen sääntelyssä toimivaltuudet määräytyvät ennalta laadittujen lakien perusteella, kun taas vaihtoehdoisessa ulkovaltiosääntöisessä mallissa hallinnolle annetaan laajempi harkintavalta ilman tarkkaa sääntelykehystä.¹⁰³

Hybridiuhkien erityispiirteinä on tunnistettu viranomaistoiminnan rajapintojen häiritseminen sekä toiminnassa oikeudellisen epävarman tilan hyödyntäminen. Tällaisella harmaalla-alueella oikeudellinen reagointi on usein hidasta tai epävarmaa, mikä tekee kohdevaltiosta haavoittuvan.¹⁰⁴ Oikeuksien väärinkäytön kielto (*abuse of rights*) liittyy tiiviisti tähän ilmiöön: tietyt toimijat käyttävät oikeudellisia periaatteita, kuten turvapaikkahakemuksia tai sananvapautta, omien poliittisten tai ideologisten tavoitteiden ajamiseen, mikä voi johtaa oikeuden välineellistämiseen liberaalin demokratian perusarvoja vastaan.

Yhteiskunnan resilienssin rakentaminen hybridiuhkien aikakaudella edellyttää sääntelyn jatkuvaa arviointia, kriittistä tarkastelua ja legitimitietin varmistamista. Lainsäätäjän tehtävänä ei ole pelkästään torjua uhkia, vaan myös huolehtia siitä, että vastatoimet säilyvät oikeusvaltioperiaatteen mukaisina ja kestävät myös kansainvälisen tarkastelun. Hybridiuhkien aikakaudella merkitystään nostanut oikeuden hyödyntäminen voidaan katsoa ilmentävän siten myös oikeudellisen akateemisen tarkastelutarpeen merkityksen nousua.

¹⁰¹ Stenroos, 2025, <https://yle.fi>.

¹⁰² Wigell, 2021, s. 63.

¹⁰³ Rainio-Niemi, 2020, s. 165.

¹⁰⁴ Ferm, 2019, <https://maanpuolustuslehti.fi>.

3.2 Lainsäädännön muuttaminen oikeutta välineellistävän toiminnan seurauksena

3.2.1 Aluevalvontalain muuttaminen

Turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksia koskevaa lainsäädäntöä on muutettu aktiivisesti vuodesta 2016 alkaen. Lainsäädäntöuudistusten taustalla on ollut tarve turvata viranomaisille riittävä toimintakyky jo normaalioloissa, jolloin poikkeusoloihin liittyvältä sääntelytoimilta voitaisiin välttyä. Muutoksilla on vastattu uudenlaisessa toimintaympäristössä havaittuun kasvaneeseen hybridi-vaikuttamisen uhkaan.¹⁰⁵

Krimin niemimaan oikeudeton valtaus ja Ukrainan konfliktin eskaloituminen vuonna 2014 sekä niiden yhteydessä Venäjän käyttämä oikeudellinen argumentaatio vaikuttivat merkittävästi eurooppalaiseen turvallisuusympäristöön ja suomalaiseen lainsäädäntökehitykseen. Venäjä hyödynsi oikeudellisia välineitä ja argumentaatiota toimissaan. Oikeudellisina välineinä voidaan tunnistaa muun muassa kansainvälisen oikeuden *estoppel* -periaatteen rikkominen vastoin Ukrainalle tunnustettua alueellista koskemattomuutta. Kansainvälisesti tunnustetun *estoppel* -periaatteen mukaan valtio ei voi kiistää aiemmin tunnustamaansa oikeustilaa, johon toinen valtio on luottanut. Venäjä toimi yksipuolisesti ja opportunistisesti tilanteessa, jossa se oli myötävaikuttanut Ukrainan silloiseen asemaan.¹⁰⁶ Samalla Venäjän voidaan nähdä suhtautuneen oikeuteen välineenä, jolloin se hyödynsi myös kansainvälisen oikeuden logiikkaa, kuten kansainvälisen oikeuden tunnustamaa itsemääräämisoikeuden periaatetta (*the principle of self-determination*) vain sen strategisena välineenä.¹⁰⁷ Toimintaa voidaan pitää myös esimerkkinä *lawfare*ksi kuvatusta toiminnasta.

Suomessa alueellista koskemattomuutta turvaavaa aluevalvontalakia muutettiin siten, että sen toimivaltuuksia voitiin soveltaa myös tunnuksettomien sotilaallisten ryhmien toimintaan, jotka loukkaavat Suomen alueellista koskemattomuutta (laki aluevalvontalain muuttamisesta, 502/2017). Kyseinen muutos oli vastaus Krimin tilanteessa havaittuun strategiaan, jossa oikeudellista tyhjiötä hyödynnettiin operatiivisesti.¹⁰⁸ Venäjän suhtautuminen kansainväliseen oikeuteen, ja sen operatiiviset toimet Krimillä sekä Itä-Ukrainassa, vahvistivat muutostarpeita

¹⁰⁵ HE 63/2022 vp, s. 26, s. 33.

¹⁰⁶ Merezhko, 2016, s. 48–49.

¹⁰⁷ Merezhko, 2016, s. 54–55.

¹⁰⁸ HE 56/2017 vp, s. 23.

Suomessa. Aluevalvontalain muutokset kuvaavat edellisessä luvussa käsiteltyä ennakkollista (*ex ante*) lähestymistapaa.

Lakimuutoksen keskiössä oli kansallisen turvallisuuden vahvistaminen. Aluevalvontalakiin lisättiin muun muassa määritelmä tunnuksettomista sotilaallisista ryhmistä, jolla tarkoitetaan vieraan valtion lukuun toimivaa, sotilaallisesti järjestynyttä ja aseistettua joukkoa, jonka valtiollista alkuperää ei voida tunnistaa. Tällaisen ryhmän maahantulo ja maassa oleminen kiellettiin lain nojalla. Aiempi oikeustila ei tunnistanut vastaavaa toimintaa.¹⁰⁹

Aluevalvontalain muuttamisella mahdollistettiin reagointi hybridivaikuttamisen keinoihin. Lain 34 §:ään lisättiin määritelmä vihamielisestä toiminasta, kuten elektronisesta häirinnästä tai tiedustelusta Suomen alueella oleviin, valtakunnan turvallisuuden kannalta tärkeisiin kohteisiin. Sääntely mahdollistaa puuttumisen esimerkiksi toistuvaan GPS-häirintään, kuten jammerien käyttöön, jota on havaittu itärajalla ja jota on myös kuvattu yhdeksi hybridivaikuttamisen keinoksi.¹¹⁰

3.2.2 Välineellistetyn maahantulon torjuminen Itärajalla

Lainsäädännön sisältö ja sen rajojen merkitys ovat kasvattaneet merkitystään viime vuosina. Oikeudellisen tilan hyödyntäminen ja välineellistäminen ovat tulleet keskeisiksi strategisiksi elementeiksi, joissa oikeudellisia normeja käytetään operaation osana – usein myös pyrkien saavuttamaan toiminnalle laillisuuden vaikutelman.¹¹¹ Tämä voi tapahtua myös länsimaisten demokratioiden arvojen, kuten ihmisoikeuksien, kautta. Välineellistetty maahantulo on yksi hybridivaikuttamisen muoto, jota on ilmentynyt myös Suomen rajalla. Syksyllä 2023 itärajalla havaittiin kolmansien maiden kansalaisten saapumista Suomen rajanylityspaikoille ilman vaadittavia matkustusasiakirjoja. Suomen viranomaisten mukaan on selvää, että Venäjän viranomaiset ovat edesauttaneet näiden henkilöiden pääsyä rajalle.¹¹² Oikeudellisessa tarkastelussa toiminnalla nähdään olevan yhteys niin kansalliseen kuin kansainväliseen rikosoikeuteen, erityisesti ihmiskaupan ja salakuljetuksen näkökulmasta.

Väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi säädetyn lain yhteydessä hallintovaliokunta sivusi perusteluissaan oikeuden hyödyntämistä

¹⁰⁹ HE 56/2017 vp, s. 23–24.

¹¹⁰ <https://www.yle.fi>.

¹¹¹ Cruz-Ángeles, 2022, s. 271–272.

¹¹² Sisäministeriö, <https://www.intermin.fi>.

hybriditoiminnassa. Valiokunnan mietinnön mukaan Venäjän toiminnan on katsottu rikkovan oikeuksien väärinkäytön kieltä ja ilmentävän *lawfare* -toimintaa. Oikeuksien väärinkäytön kiellon ytimen on katsottu erään tarkastelun mukaan olevan tilanteissa, joissa oikeudellisia mekanismeja käytetään järjestelmän sisäisen eheyden heikentämiseen pyrkimyksenä irtautua yksilön oikeuksia turvaavasta järjestelmästä ja rapauttamaan demokraattisen oikeusvaltion toimintaperiaatteita. Hallintovaliokunnan mukaan *lawfare* -toiminnassa voidaan hyödyntää strategisesti oikeudellisia keinoja vastustajan horjuttamiseksi.¹¹³ Mietinnössä ei ole mainittu konkreettisempia esimerkkejä, mutta tämän tutkielman valossa tarkasteluun voisi tulla esimerkiksi demokraattinen järjestelmän pakottaminen säätämään normeja, jotka ovat ristiriidassa sen omien perusarvojen kanssa.

Maahanmuuton hyödyntämistä on perinteisesti pidetty myös yhtenä keinona, jolla voidaan vaikuttaa toiseen valtioon ja sen politiikkaan.¹¹⁴ Suomessa tällaisella maahanmuuton hyödyntämisellä on vaikutettu lainsäädännöllisten reaktioiden muodostumiseen. Laki toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi – niin kutsuttu käännytyslaki – säädettiin torjumaan välineellistettyä maahantuloa, estämällä kansainvälisen suojelun hakemisen Suomen itärajalla. Laki ehdotettiin ja hyväksyttiin säädettäväksi poikkeuslakina kiireellisessä menettelyssä eduskunnan viiden kuudenneksen määränemmistö päätöksellä.¹¹⁵ Lain on katsottu toimivan, nykyisessä muodossaan, myös ennennäkemättömänä käännekohtana nykyisen perustuslain soveltamisessa. Käännytyslain on todettu olevan ristiriidassa Suomen perustuslain, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten – mukaan lukien kriisioloissakin ehdottomien määräysten – sekä EU:n perusoikeuskirjan ja sekundaarioikeuden kanssa. Säännöshedotuksen ristiriitaisuus Suomea velvoittavan kansainvälisen sopimuksen kanssa merkitsee aina kansainvälisen veloitteen rikkomista riippumatta siitä, missä säätämisyjärjestyksessä se on käsitelty Suomen järjestelmässä.¹¹⁶ Perustuslain 73 §: n mukaisen kiireellisen menettelyn ei voida katsoa vapauttavan Suomea, sen kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta.¹¹⁷

Laki tuli voimaan heinäkuussa 2024 ja on voimassa vuoden ajan. Lakia soveltaminen keskittyy tilanteisiin, joissa vieras valtio pyrkii vaikuttamaan Suomeen välineellistämällä

¹¹³ HaVM 15/2024 vp, s. 11-12.

¹¹⁴ Greenhill, 2010, s. 12-14.

¹¹⁵ HE 53/2024 vp, s. 37-39.

¹¹⁶ PeVL 26/2024, s. 6-7.

¹¹⁷ HE 309/1993 vp, s. 27.

maahantuloa. Lain nojalla ulkomaalaisten maahantulo voidaan estää, maasta poistaminen voidaan toteuttaa ja heidän suojeluhakemuksiaan ei tarvitse ottaa vastaan tietyllä määrätyillä alueella. Lailla toteutetaan operatiivista toimintaa, jolla voidaan rajata itärajan rajanylityspaikkojen läheisyyteen saapuneiden kolmansien maiden kansalaisten maahanpääsyä.

Kyseinen laki on herättänyt laajaa yhteiskunnallista ja oikeudellista keskustelua. Se on poliittisesti kiistanalainen ja herättää kysymyksiä muun muassa lain legitiimiydestä. Lain säätäminen hybridivaikuttamisen uhan alaisessa paineessa voidaan nähdä esimerkkinä tilanteesta, jossa oikeusjärjestelmää manipuloidaan niin, että demokraattinen oikeusvaltio joutuu itse säätämään lakeja, jotka ovat ristiriidassa sen ydinperiaatteiden kanssa. Toiminta siis tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa oikeudelliseen instituutioon syvemmin. *Lawfare* tunnetaan kansainvälisesti keinona, joka toimii erityisen tehokkaasti oikeusvaltioperiaatteeseen nojaavia demokratioita vastaan, eikä Suomea tule tässä suhteessa pitää poikkeuksena.

Hybridiuhkien yhteydessä havaittuun muutokseen oikeuden merkittävyyden kasvussa ja oikeutta välineellistävissä toimissa voidaan hahmotella kasvavan tutkimuksellisesti merkittäviä uhkia, jotka rakentuvat vaikutuksineen oikeudelliselle sektorille, kuten oikeuksien väärinkäytön kiellon rikkomisen, perustavanlaatuisen oikeuksien aseman heikentymisen, sekä vallanjakoperiaatteen ja demokratian vakauden horjumisen uhkakuville.

3.3 Sääntelemättömien alueiden hyödyntäminen

Kansallisessa lainsäädäntötyössä on viime vuosina kehitetty lainsäädännön vastaamista paremmin muuttuneeseen turvallisuusympäristöön, ja siten täyttämään myös aiemman oikeustilan jättämiä sääntelemättömiä alueita. Valmiuslain vuoden 2022 lakimuutoksella lisättiin uusi poikkeusolomääritelmä turvaamaan viranomaisten toimivaltuudet hybridiuhkien varalle. Lakimuutos toimii siten esimerkkinä hybriditoiminnan tuomasta sääntelemättömän alueen muutostarpeesta. Valmiuslain 3 §:n muutos mahdollistaa valmiuslain toimivaltuuksien käyttämisen myös hybridiuhkien ja muiden kansallista turvallisuutta, yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantavien uhkien takia.¹¹⁸ Vaikka tutkielmassa keskitytään normaalioloissa ja harmaalla alueella

¹¹⁸ HE 63/2022 vp, s.40.

tapahtuvaan toimintaan, on tärkeä huomioida, että poikkeusolojen toimivaltuudet muodostavat tärkeän oikeudellisen välineistön vaativimpien hybridiuhkien torjumiseksi, sekä edellä kerrottu lakimuutos tarjoaa konkreettisen esimerkin lain jättämän sääntelemättömän alueen täyttämiseksi.

Hybridivaikuttaminen ja häirintätoimet ovat nostaneet myös rikosoikeudellisia kysymyksiä esiin. Edellä luvussa 2.3 on käsitelty disinformaatiota ja informaatiovaikuttamisen kohdistumista Suomeen. Oikeuden välineellistämisen kontekstissa on relevanttia käsitellä rikosoikeuden tartuntapintaa, esimerkiksi juuri disinformaation ja informaatiovaikuttamisen kautta. Tässä on kuitenkin hyvä korostaa, ettei rikosoikeudellinen kriminalisointi sinällään ole tutkielman keskiössä, mutta voidaan havainnollistaa lainsäädäntöehdotusten kautta uudenlaisen lähestymistavan tarvetta.

Esimerkiksi vuonna 2022 esitettiin rikoslain 12 lukuun lisättäväksi uusi 9a §, joka kriminalisoisi vieraan valtion hyväksi toteutetun informaatiovaikuttamisen. Lakialoitteen mukaan tunnusmerkistön täyttäisi vieraan valtion viranomaisen toimeksiannosta tai puolesta vierasta valtiota hyödyttääkseen tai Suomea vahingoittaakseen pyrkii vaikuttamaan tai heikentämään luottamusta valtiolliseen päätöksentekoon, viranomaistoimintaan, yhteiskunnan toimintakykyyn tai maanpuolustukseen levittämällä perättömiä tai harhaanjohtavia tietoja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta, suomalaisen yhteiskunnan tilasta, maanpuolustuksesta, viranomaisten toiminnasta tai muusta Suomen turvallisuuteen vaikuttavasta seikasta.¹¹⁹ Lisäksi vuonna 2024 tehdyssä lakialoitteessa ehdotettiin törkeän identiteettivarkauden säätämistä rangaistavaksi informaatiovaikuttamisen keinoina. Lakialoitteessa kriminalisoitaisiin identiteettivarkaus, jossa pyritään erehdyttämään laajaa tai ennalta rajoittamatonta henkilökuntaa tavalla, jota on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lakialoitteen taustavaikutuksena on kasvanut disinformaatio, jonka keinoilla pyritään levittämään valheellista tietoa ja luomaan vastakkainasetteluja sekä vaikuttamaan vaaleihin tai muuhun poliittiseen toimintaan.¹²⁰

Nämä lakiehdotukset eivät ole saaneet suurempaa jalansijaa eduskunnassa, mutta ne heijastavat mahdollisuuksia rikosoikeuden roolin laajentumisesta tulevaisuudessa juuri kasvaneen sekä muuttuneen hybriditoiminnan myötä. Toiminnan taustalla olevat valtiolliset intressit ja yksilöiden suorittama toiminta valtiojohtoisesti herättävät kysymyksiä

¹¹⁹ LA 26/2022 vp, s. 1-2.

¹²⁰ LA 5/2024 vp, s. 1-2.

kriminalisoinnin muutostarpeista. Valtiojohtoisen toiminnan pitäytyminen sodankynnyksen alapuolella tuo usein rikosoikeuden ja attribuution eli syyksiluettavuuden täyttymisen mukaan keskusteluun. Valtiollisen toiminnan ja yksilötoiminnan välisen rajanvedon voidaan nähdä korostuvan erityisesti silloin, kun yksittäinen rikos paljastuu lopulta osaksi laajempaa hybridioperaatiota. Riittävän oikeudellisen vasteen luominen muodostuu jo toiminnan ominaisuuksien kautta haastavaksi.

3.3.1 Oikeuden jättämä sääntelemätön alue Itämerellä

Erityisen merkittävä esimerkki oikeuden jättämästä sääntelyaukosta on Itämeri, ja siellä tapahtuneet kriittisen infrastruktuuriin kohdistuneet vauriot. Itämerta voidaan pitää merioikeudellisesti monitasoisena alueena, jota on kuvattu myös yhdeksi maailman säännellyimmäksi merialueiksi.¹²¹ Viimeaikaiset kaasuputki- ja datakaapelivauriot kuitenkin osoittavat, että laajasta sääntelystä huolimatta, kaikkia nykyaikaiseen hybridihäirintään kuuluvia sabotaasitoiminnan muotoja ei ole katettu oikeudellisin normein.

Nord Stream -kaasuputkien räjähdys syksyllä 2022 ja joulukuussa 2024 tapahtuneet kaapelivauriot ovat osoitus siitä, kuinka riittävän näytön saaminen hybridihyökkäysten taustalla olevista tahoista on muodostunut yhdeksi toimintaan liittyväksi ongelmaksi. Syyskuussa 2022 Tanskan Bornholmin saaren rannikolla havaittiin räjähdyksiä, jotka rikkoivat kolme neljästä merenalaisesta putkistosta aiheuttaen mittavan metaanikaasu vuodon ilmakehään. Räjähdyspaikan läheisyydestä löydettiin tutkinnassa räjähdysainejäämiä, mutta vastuullista tahoja kaasuputkien räjäyttämistä ei ole saatu vahvistettua.¹²² Vastuullisista tahoista esitetyt teoriat eivät riitä täyttämään oikeudellisen näytön haasteita. Edellä on kuvattu toiminnan salaaminen yhdeksi hybriditoimintaan kuuluvaksi strategiaksi, joka puolestaan kasvattaa attribuutio-ongelmaa entisestään.

Tapaninpäivänä 2024 Suomessa uutisointiin jälleen Itämerellä tapahtuneesta, epäilystä hyökkäyksestä kriittistä infrastruktuuria kohtaan. Tapauksen kohteena oli alus, jonka epäillään vahingoittaneen merenalaisia kaapeleita. Kyseinen alus on yhdistetty niin sanottuun Venäjän varjolaivastoon. Tiedon asiasta julkaisivat myös Euroopan komissio ja unionin korkea edustaja.¹²³ Tapauksen tutkinta on yhä kesken, eikä lopullista arvioita tapahtumien kulusta tai

¹²¹ <https://centrumbalticum.org>.

¹²² Billing – Feldtmann, 2024, s. 13.

¹²³ EEAS Press Team, 26.12.2024, <https://www.eeas.europa.eu/>.

vastuullisista tahoista ole vielä esitetty. Tapaus ilmentää kuitenkin laajempaa kehityskulkua, jossa Itämerellä on havaittu useita kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuneita vaurioita Euroopan kiristyneen turvallisuustilanteen jälkeen. Syyskuun 2022 tapahtuneiden Nord Stream -putkien räjäytysten geopoliittinen yhteys Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainassa todettiin nopeasti.¹²⁴ Mikäli vastaavista tapauksista kyetään esittämään riittävä näyttö taustalla vaikuttaneista tarkoituspelistä, olisi oikeudellisesti perusteltua tutkia niitä hybridihyökkäyksinä.¹²⁵ Tällaisen asetelman muodostuminen johtaisi myös tilanteen oikeudellisen ja valtiopoliittisen tarkastelun muuttamiseen.

Riittävän oikeudellisen vasteen kehittäminen hybriditoiminnan myötä voidaan nähdä haastavan lainsäädännön sisältöä. Hybriditoiminnan taustalla oleva tavoite, olipa se kiilastrateginen tai geoekonominen, edellyttää kansallisen lainsäädännön oikeudellista vastetta, jotta viranomaisten toimivalta säilyy tilanteeseen nähden riittävänä. Tässä kohtaa voidaankin todeta, että oikeuden keinovalikoima kaipaa täydennystä, jotta valtiollisesti johdettuun hybridivaikuttamiseen ja -häirintään voidaan vastata. Kansainvälisen oikeuden, kansainvälisen rikosoikeuden tai kansallisilla rikosoikeudellisilla kriminalisoinneilla ei ole tähän asti saatu riittävää vaikutusta aikaan. Tarve kattavammalle ja tilanteen luonteen tunnistavalle lainsäädännölle on tunnistettu. Oikeudellisten keinojen ei tulisi mahdollistaa sabotaasimaiseen toimintaan jätettyä harmaata aluetta, jossa toiminnan vaikutukset ovat konkreettisia, mutta vastatoimet jäävät heikoiksi.

Rahoituksen ja tutkimuksen kohdistaminen hybridihäirintään olennaisesti liittyviin osa-alueisiin osaltaan vahvistaa lainsäätäjän kykyä tunnistaa sekä kehittää tarkoituksenmukaisia ja tehokkaita oikeudellisia vastatoimia. Suomen ulkopoliittisen instituutin 1.10.2023 käynnistämä GERI-projekti (*Geoeconomic and Geostrategic Risks and Interests*) pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tutkimukselliseen tarpeeseen. Projektin tavoitteena on kehittää uusi tieteellinen menetelmä, jonka avulla taloudellisen vallankäytön strategista luonnetta voidaan systemaattisesti mitata, vertailla ja analysoida.¹²⁶ Menetelmän kehittämisen myötä tarjoutuu mahdollisuuksia havainnoida myös tässä tutkielmassa esiin nostettuja geoekonomisia painopisteitä ja niiden haavoittuvuuksia sekä tukea kansallisen lainsäädännön tehokkuutta kyseisellä osa-alueella.

¹²⁴ Masih, 25.9.2023, <https://www.washingtonpost.com>.

¹²⁵ Billing – Feldtmann, 2024, s. 13.

¹²⁶ Ulkopoliittinen instituutti, 2023, <https://fiia.fi>.

Kansainvälisen oikeuden keinovalikoiman voidaan todeta osoittautuneen riittämättömäksi vastaamaan Itämerellä tapahtuneeseen sabotaasitoimintaan. Samalla oikeudellinen tila säilyttää epävarmuutensa, mikä puolestaan mahdollistaa toiminnan toistumisen.

Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu *lawfare* -toimintaan kuuluvana oikeutta välineellistävänä ominaisuutena juuri sääntelemättömien alueiden hyödyntäminen. Itämeri on muodostanut konkreettisen esimerkin siitä, kuinka tällaista oikeudellista tilaa käytetään strategisesti välineenä hyväksi myös Suomen lähellä.

3.3.2 Vaikuttamistoimet ja alustatalous

Edellisessä pääluvussa tarkasteltiin informaatiovaikuttamisen sekä vaalihäirinnän alueiden muodostuneen yhdeksi keinokokonaisuudeksi. Akateemisissa keskustelussa ja tutkimuksessa on toimien tarkastelu muodostanut kattavan määrän julkaisuja, kuitenkin niihin pätevä lainsäädännöllinen kehys on jättänyt uusille säädöksille tilaa.

Alustatalouden kautta toteutettu vaikuttaminen mahdollistaa erityisen laajan vaikutusalan digitaalisen sisällön nopean leviämisen ansiosta. Vaalihäirintä alustatalouden välinein on osoittautunut edellä kerrotusti tehokkaaksi muun muassa Yhdysvalloissa. Suomessa alustatalouden hyödyntämisen oikeudelliseen sääntelyyn on pyritty vastaamaan EU:n uudella digipalvelusäädöksellä eli DSA:lla (EPNAs (EU) 2022/2065 digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta), joka asettaa verkkoalustoille aiempaa laajempia velvollisuuksia palveluissaan tapahtuvan toiminnan valvontaan ja laittoman sisällön torjumiseen. Suomessa asetuksen 49 artiklan mukainen toimivaltainen viranomaiskeskittyy kuluttaja-asiamieheen ja tietosuojavaltuutettuun. Kansallinen toimivallan määrittäminen on toteutettu lailla verkon välityspalvelujen valvonnasta 12.1.2024/18.

EU:n digitaalista alustataloutta koskevaa kokonaisuutta on kritisoitu sen rajallisista vaikutuksista erityisesti suurten teknologiayhtiöiden osalta. On esitetty, että suuryritykset, kuten Meta, voivat säädetyistä sanktioista huolimatta jatkaa toimintaansa muuttumattomana sillä seuraamukset eivät tosiasiallisesti ohjaa toimintaa.¹²⁷ Viime vuoden lopulla uutisoitiin Romanian vaaleista ja epäilyistä Venäjän suorittamasta vaalihäirinnästä, joka toteutettiin

¹²⁷ Uutinen 28.4.2025, <https://www.theguardian.com>.

palkkaamalla sosiaalisen median vaikuttajia.¹²⁸ Euroopan komissio ilmoitti aloittavansa tutkinnan alustapalvelu TikTokin toiminnasta alustalla vaaleja käsitelleen sisällön vuoksi.¹²⁹ Myös muualla Euroopassa on herättänyt kasvavaa huolta vaalihäirinnän kaltaisen toiminnan yleistyminen, esimerkiksi Saksan liittovaltion sisäasiainministeriö uutisoi varautuvansa Venäjän vaalihäirintää liittopäivän vaaleja kohtaan.¹³⁰ Viimeaikaiset vaikuttamistoimet testaavat osaltaan alustapalveluiden käytöstä annettujen säädösratkaisujen tehokkuutta käytännössä.

Edustuksellisen demokratian ja kansanvallan lisäksi ihmisoikeuksien voidaan katsoa muodostavan oikeusvaltiollisen järjestelmän perustan. Oikeusjärjestelmän suojaaminen voidaan todeta edellyttävän paitsi toimivaa sääntelyä, myös hybridihäirintään kuuluvien vaikuttamistoimien varhaista tunnistamista. Tunnistamisen tarpeeseen on kehitetty akateemisten saavutusten apuna erilaisia teknisiä välineitä, kuten esimerkiksi DIDI-diagnostiikkatyökalu, jonka avulla informaatiovaikuttamista voidaan tunnistaa neljän tunnuspiirteen perusteella: (1) harhaanjohtavuus (deceptive) eli tiedon valheellinen tai vääristävä luonne, (2) tarkoituksellisuus (intention) eli pyrkimys hyödyntää vastaanottajan haavoittuvuuksia, (3) häiritsevä vaikutus keskusteluun (debate) eli rakentavan yhteiskunnallisen keskustelun horjuttaminen sekä (4) lainvastainen puuttuminen (interference) tilanteisiin, joissa toimijalla ei ole oikeudellista asemaa osallistua.¹³¹ Tämänkaltaisen lähestyminen, jossa yhdistetään tutkimuksen sekä uusien keinojen löytäminen muodostuvat olennaiseksi hybridiuhkien aikakaudella.

Ruotsissa hätävalmiusviranomaisen (MSB) tilamassa ja Lundin yliopistossa vuonna 2017 laaditussa raportissa kartoitettiin informaatiovaikuttamisen käsitteitä ja pohdittiin yhteiskunnan resilienssin vahvistamista kyseistä ilmiötä vastaan.¹³² Suomessa Turun yliopistossa toteutettiin vuosina 2023–2024 Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan (MATINE) rahoittama tutkimus, jossa selvitettiin, kuinka sosiaalista mediaa voidaan hyödyntää Suomen turvallisuusympäristön kehityksen ennakoinnissa. Hankkeessa analysoitiin erityisesti venäläistä hallintoa ja sotaa vastustavaa aktivismia Telegram-viestintäsovelluksessa sekä tarkasteltiin sosiaalisen median merkitystä aktivismin alustana.

¹²⁸ Pop – Ivanova – Dunai, 9.12.2024, <https://ft.com>.

¹²⁹ Gkritsi, 17.12.2024, <https://www.politico.eu>.

¹³⁰ Bundesministerium des Innern und für Heimat, <https://www.bmi.de>.

¹³¹ Pamment et al., 2018, s. 6.

¹³² Fjällhed et al., 2021, s. 142.

Tutkimuksessa havaittiin, että sosiaalinen media tarjoaa arvokasta tietoa yhteiskunnallisista ja poliittisista virtauksista sekä toimii alustana sisäisten kehityskulkujen seuraamiselle.

Sosiaalisen median avulla voidaan siten myös varhaisesti tunnistaa nousevia yhteiskunnallisia suuntauksia.¹³³ Pohjoismaissa tehty tutkimustyö osoittaa, että sosiaalisen median tarjoama uhka sekä mahdollisuus sisältävät myös uudenlaisen toimintakentän muodostumisen. Tällä toimintakentällä voidaan vaalihäirintä tapausten tavoin muodostaa myös väylää valtion demokraattisten instituutioiden heikentämiseen.

Digitalisaation mahdollistama alustatalous on saanut alkusysäyksen myös lainsäädäntötyöhön. Euroopan unionin valmistelemaat säädökset digitaalisesta toimintaympäristöstä luovat raamit myös Suomessa toteutettaville säädösratkaisuille. DSA:n tavoitteena on lisätä verkkoalustojen vastuuta, puuttua laittomaan sisältöön ja pienentää erityisesti suurten toimijoiden, kuten Metan tai X:n, muodostamia yhteiskunnallisia riskejä. Asetus tuli voimaan 16.11.2022, ja sen täysimääräinen soveltaminen alkoi 17.2.2024.

Konkreettinen esimerkki DSA:n potentiaalisesta soveltamisesta informaatiovaikuttamista vastaan on Romanian presidentinvaaleihin kohdistunut disinformaatiokampanja, jossa ulkomaisiksi epäiltyjen toimijoiden levittämää vaalisisältöä ja siihen liittyvää häirintää tapahtui erityisesti TikTok-alustalla. Tapaus herätti merkittävää huomiota, ja Euroopan komissio aloitti TikTokia koskevan tutkinnan mahdollisista DSA:n rikkomuksista. Vaalitulokset mitätöitiin ensimmäisellä kierroksella havaittujen vaalivaikuttamisen muotojen vuoksi, ja komissio määräsi TikTokia säilyttämään vaaleihin liittyvän sisällön jatkotutkimuksia varten. Tapaus ilmentää hyvin sitä, kuinka suurten digitaalisten alustojen kautta tapahtuva vaikuttaminen voi heikentää demokraattisten prosessien eheyttä ja kuinka DSA:n soveltaminen näissä yhteyksissä voi olla keskeistä – vaikka sen riittävyys ja käytännön vaikuttavuus jäävät edelleen avoimiksi kysymyksiksi.

Lisäksi DSA:n kaltaisten monimutkaisten säädöskokonaisuuksien riittävyys konkreettisten vaikuttamistoimien estämiseksi, erityisesti tilanteissa, joissa vaikuttaminen tapahtuu hienovaraisesti ja osana laajempaa kiilastrategiaa herättää huolta. Vaikutustoimien konkreettinen tutkinta sekä sovittaminen voimassa olevaan oikeuteen antavat vasta käytännössä todellista näyttöä säädösratkaisun tehokkuudesta käytännön toimia vastaan.

¹³³ Mäkinen et al., 2024, s. 25–26.

Voidaan kuitenkin jo todeta, etteivät pelkät lainsäädännölliset ratkaisut riitä vastaamaan tilanteisiin, joissa oikeutta käytetään välineenä tavoiteltaessa vaikutustoimia demokraattisia valtioita kohtaan. Vaikutustoimet vaali-instituutioon, edustukselliseen demokratiaan sekä lainsäädäntövaltaan luovat huolta nykypäivän Euroopassa. Oikeudellinen resilienssi sekä ennakkolliset että konkreettiset toimet vaalihäirinnän kaltaisia merkityksellisiä keinoja kohtaan tarvitsevat tuekseen kokonaisvaltaista tutkimusta.

4 Oikeuden välineellistämisen vaikutukset oikeusvaltiossa ja vastatoimien kehittäminen

4.1 Oikeuden välineellistäminen haastaa oikeusvaltiota

Oikeuden ja demokratian suhteen tarkasteleminen on pitänyt pintansa läpi akateemisen maailman historian. Oikeuden ja demokratian voidaan nähdä olevan toisiinsa kytkeytyviä yhteiskunnallisia järjestelmiä, joiden yhteistoiminta myös muodostaa modernin oikeusvaltion perustan.¹³⁴ Lainsäädäntövallassa legitimitetin voidaan katsoa perustuvan legaalisuuteen, jonka sisältöä ja prosessia turvaa rationaalisuus.¹³⁵ Demokratian ja oikeuden suhde voidaan ymmärtää jatkumoksi, jonka vaikutukset eivät rajaudu pelkästään yhteen ajanjaksoon ja kulttuuriin. Yhteiskunnallisten järjestelmien yhteisvaikutus kohdistuu myös käsitteellistämiseen. Esimerkiksi demokraattinen oikeusvaltio ei ole pelkästään oikeudellinen käsite, koska se asettaa myös vaatimuksia valtion, oikeuden ja kansalaisyhteiskunnan lisäksi poliittiselle ja oikeudelliselle kulttuurille. Demokraattisen oikeusvaltion käsite voidaan nähdä olevan perusteltavissa muun muassa legitimitettiperiaatteesta lähtien, jota modernin oikeuden ymmärretään edellyttävän.¹³⁶

Oikeusvaltioperiaatteeseen suhtaudutaan perustavanlaisena käsitteenä, jolle perustuvat sellaiset demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluvat periaatteet, kuten laillisuusperiaate, oikeusvarmuus, toimivallan väärinkäytön estäminen, oikeudenmukainen oikeudenkäynti sekä oikeuslaitoksen riippumattomuus ja puolueettomuus. Näille arvoille rakentuu myös Suomalainen oikeusvaltiokäsitys, jonka muodostumiseen ovat kansainväliset vaikutteet antaneet oman osansa.¹³⁷ Niin Suomessa kuin Euroopassakin on ollut ajankohtaista keskustella oikeusvaltioperiaatteen asemasta nykypäivänä. Euroopan unionissa on nähty kasvaneena ongelmana normatiivisen yhteisön sisällä sisältäpäin tapahtuvaa periaatteen haastamista.¹³⁸

Oikeusvaltio turvaa kansalaisten perusoikeudet, takaa hallinnon lainmukaisuuden sekä mahdollistaa julkisen vallankäytön rajoittamisen. Myös *Lawfare*ksi kutsutun oikeutta

¹³⁴ Schmitt, 2008, s. 181–182.

¹³⁵ Tuori, 1990, s. 191.

¹³⁶ Tuori, 1990, s. 269.

¹³⁷ Heikkilä, 2024, s. 600.

¹³⁸ Tuominen, 2022, s. 326–328.

välineellistävän toiminnan on katsottu kohdistuvan suoraan oikeusvaltioperiaatteeseen, myös sen kestävyyttä haastavilla toimilla. Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen on demokraattisen yhteiskunnan ytimessä, ja sen välineellistämällä voidaan mahdollistaa myös oikeusvaltion ydintä manipuloiva toiminta.¹³⁹ Tällainen toiminta saattaa jatkuessaan heikentää myös oikeusvaltion toimivuutta ja eheyttä.

Demokraattisessa oikeusvaltiossa vallankäytön vastuuvollisuuden, lainsäädännön johdonmukaisuuden sekä institutionaalisen vakauden osa-alueiden varmistamista on pidetty keskeisenä tehtävänä. Oikeusvaltion vahvistaminen hybridivaikuttamista ja hybridihäirintää vastaan edellyttää valtion sisällä avoimuuden, tiedonsaannin ja hallinnon vastuun mekanismien kehittämistä, jolloin mahdollistetaan myös demokratian suojaaminen laajemmalla rapautumiselta.¹⁴⁰ Demokratia, lainsäädännön pätevyys ja oikeusjärjestelmän toimivuus takaavat olennaisia keinoja, joita hyödyntämällä voidaan turvata valtion sisäinen koherenssi. Perustuslaista poikkeavan käännytyslain tuomat kysymykset ihmisoikeuksien institutionaalaisesta asemasta¹⁴¹ voidaan nähdä saatetun yhteen tapahtumien jatkumona, jonka taustalta ei voida kokonaan sulkea pois oikeusvaikuttamisen kaltaisia toimia, joilla on pyritty koherenssin horjuttamiseen.

Oikeusvaltioperiaate liittyy olennaisena osana myös demokratian ytimeen. Akateemisessa keskustelussa kysytäänkin usein, että voiko oikeusvaltion määritelmä täytyä vain yhteiskunnan toimiessa ennakoivasti tietyn normiston mukaisesti, jolloin tarkastelusta jää seikkana pois normien sisältöön ja syntytapaan liittyvät seikat.¹⁴² Oikeutta välineellistävissä toiminnassa voidaan pyrkiä vaikuttamaan myös lainsäädännön sisältöön sekä säätämisyjärjestykseen. Tällöin oikeusvaltiollisten kysymysten käsittely liittyy vahvasti myös vaikutuksen alla syntyneen oikeuden pätevyuteen. Oikeusvaltiokysymystä voidaan pitää tänä päivänä ajankohtaisena myös EU:n sisällä. Oikeusvaltioon ja demokratiaan vaikuttavien poliittisten linjojen muutosta on havaittu unionin jäsenvaltioissa, kuten Unkarissa. Unionin tasolla on puhuttu demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen tarkoituksellisesta rapautumisesta,

¹³⁹ Dunlap, 2009, s. 39.

¹⁴⁰ Raitio et al., 2022, s.

¹⁴¹ HE 53/2024 vp, s. 37–39.

¹⁴² Raitio, 2017, s. 561.

jossa eri muutoksilla heikennetään demokratian ja oikeusvaltion laatua valtion sisältäpäin. Puhutaan myös illiberalismin ja demokratialuisun kaltaisista ilmiöistä.¹⁴³

Eurooppalaisessa keskustelussa oikeusvaltion tehtäväksi on noussut entistä enemmän institutionaalisen vakauden takaaminen.¹⁴⁴ Oikeuskirjallisuudessa on perinteisesti korostettu laillisuusperiaatteen ydinasetmaa oikeusvaltioperiaatteen yhteydessä. Kirjallisuudessa korostetaan myös muodollista laillisuusperiaatetta ja vallanjako-oppia, mutta nykypäivänä on havaittu oikeusvaltiokehityksen muutosta entistä dynamisempaan suuntaan.¹⁴⁵

Tutkimuksissa on havaittu myös suomalaisen oikeusvaltio käsitteen muutosta muodollisesta ja legalismia korostavasta tulkinnasta lähemmäksi eurooppalaista tulkintaa, jossa perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä kansanvaltaisuus yhdistyvät.¹⁴⁶ Tuohon muutokseen kuuluvien ominaisuuksien suhde esimerkiksi oikeuksien väärinkäytön kieltoon ja välineellistettyyn pakolaisten oikeusasemaan luo pohjaa syvemmälle oikeudelliselle tarkastelulle, jossa ihmisoikeuksien syventynyt asema oikeusvaltion sisällä saatetaan kääntää välineenä haastamaan oikeusjärjestykseen kuuluvia rakenteita.

Oikeutta välineellistävillä toimilla tavoitellaan samoja kohteita, siis oikeusvaltion ydinrakenteita, kuin mitä demokratian rapautumistoimilla tavoitellaan. Voidaankin pohtia, mahdollistaako *lawfare* -toiminta samanlaista lopputulosta kuin illiberalismissa, mutta eri muodossa ja eri oikeudellisia välineitä hyödyntämällä. Kysymys myös siitä voiko *lawfare*ksi kutsuttu toiminta toimia väylänä tai keinona myös esimerkiksi Unkarissa havaituille tapahtumille.

4.2 Vastatoimien kehittäminen

Länsimaisten demokratioiden kasvanut tarve vastata hybridihäirinnän keinoihin on herättänyt keskustelua uusista pelotevaikutuksen muodoista. Sotilaallisen pelotteen on katsottu toimivan erityisesti perinteisten uhkien kohdalla, mutta hybridihäirinnässä, jossa toimijat voivat jäädä tunnistamatta ja keinot ovat epäsuoria, tilanne onkin toinen.¹⁴⁷ Hybridivaikuttaminen, vaalihäirintä tai oikeudellisten instituutioiden manipulointi vaativat uudenlaisia strategisia vastatoimia.

¹⁴³ Tuominen, 2022, s. 325.

¹⁴⁴ Tuominen, 2022, s. 326.

¹⁴⁵ Heikkilä, 2024, s.601.

¹⁴⁶ Raitio et al., 2022, s. 173.

¹⁴⁷ Wigell, 2021, s. 52 ja MCDC 2018.

Mikael Wigell on esittänyt hybridihäirinnän vastatoimeksi niin kutsuttua demokraattista pelotevaikutusta (*Democratic Deterrence*), joka ei nojaa suoriin voimakeinoihin vaan demokratian ytimessä oleviin arvoihin ja avoimuuteen. Sen on katsottu perustuvan pehmeän voiman (eng. *soft power*) käyttöön, jossa demokraattiset normit, läpinäkyvyys, oikeusvaltioperiaate ja kansalaisyhteiskunnan toiminta nousevat keskeiseksi vastakeinoksi.

Tällainen vastatoimi ei Wigellin mukaan rajoitu valtioon, vaan se rakentuu koko yhteiskunnan tasolle edellyttäen yhteiskunnallisten resilienssirakenteiden vahvistamista.¹⁴⁸ Suomi on tunnetusti toiminut edellä kävijänä monitahoiseen uhkakuvaan varautumisessa, josta erityisesti kokonaisturvallisuuden toimintamalli on kerännyt huomiota myös kansainvälisesti.¹⁴⁹ Suomalaisen ammattitaidon jatkuminen tällä saralla lieneekin toivottavaa, ja siksi tarkastelupainopisteen muuttaminen hybridiuhkiin liittyvien keinojen mukana onkin pidettävä liikkeessä. Demokratian arvojen hyödyntäminen vastatoimena luo uudenlaista ajattelumallia myös kasvaneita oikeudellisia keinoja vastaan.

Legitimiteettiä on perinteisesti pidetty yhtenä vankkana suojana liberaaliin demokratiaan kohdistuvia toimia vastaan. Nykyisiä valtarakenteita sekä normeihin perustuvan järjestyksen asemaa on pidetty demokratian jonkinlaisena etumatkana uudenaikaisessa toimintaympäristössä. Tällaiseen ajatukseen ei kuitenkaan ole turvallista täysin tuudittautua, sillä esimerkiksi legitimiteetti -ajatteluun liittyvää kumouksellisuutta ja sen arvoa geopoliittisena välineenä ei tule sivuuttaa.¹⁵⁰ Viime vuoden lopulla havaittiin Euroopassa valtiollisen instituutin legitimiteetin horjuttamispyrkimyksiä vaalihäirinnän muodossa. Edellä on jo viitattu Romanian vuoden 2024 presidentinvaaleihin, niiden tarjoaman konkreettisen esimerkin siitä, kuinka ulkomainen vaikuttaminen ja digitaalisten alustojen hyödyntäminen voi horjuttaa demokraattista prosessia, uhata oikeusvaltion rakenteita ja legitimiteettiä. TikTokin kautta levitetty disinformaatio ja vaikuttamiskampanjat aiheuttivat vaalikomission ja perustuslakituomioistuimen toimesta vaalituloksen mitätöinnin ensimmäisellä kierroksella. Euroopan komissio käynnisti tutkinnan sosiaalisen median toiminnasta DSA:n nojalla, korostaen, että alustojen tulee kantaa vastuuta vaalien eheydestä.¹⁵¹ Romanian tapaus osoittaa, kuinka demokraattiselle pelotteen tarjoamalle uudenaikaiselle pelotteelle on tarvetta.

¹⁴⁸ Wigell, 2021, s. 53–54.

¹⁴⁹ Ferm, 2018, s. 405.

¹⁵⁰ Beitenbauch – Byrjalsen, 2019, s. 32.

¹⁵¹ Uutiset aiheesta <https://www.ft.com> ja <https://www.politico.eu>.

Demokraattisen pelotteen tehokkuus perustuu Wigellin mukaan normatiiviseen legitimizeettiin, osallisuuteen ja avoimuuteen. Toisin kuin symmetrinen ja suora sotilaallinen deterrenssi, demokraattinen pelote toimii epäsymmetrisesti, vieden reaktiot toiminnan ulkopuolelle ja siten ennaltaehkäisten laajempaa eskalaatiota. Demokraattisen pelotteen avulla voidaan keskittyä vahvistamaan liberaaliin demokratiaan kuuluvaa läpinäkyvyyttä, vastuuvollisuutta, osallisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa. Oikeusvaltioon kuuluvien arvojen vahvistamisella voidaan vahvistaa myös itse demokratiaa.¹⁵²

Demokraattisen pelotevaikutuksen teoriassa ei sellaisenaan ole arvioitu oikeudellisten näkökulmien vaikutusta. Tutkittaessa oikeusvaltion vahvistamista Suomessa on selvityksissä mainittu vahvistamisen kohteina perustuslainmukaisuuden valvonta, ministerivastuuasioiden rikosoikeudellinen vastuu sekä oikeuslaitoksen tehokkuus.¹⁵³ Vaikka Suomessa ei ole havaittu merkittäviä oikeusvaltio-ongelmia on vahvistamista parantavia toimia tehtävä edelleen.

Hybridihäirinnän vastatoiminnaksi nousee Wigellin mukaan myös vastuuvollisuuden kasvattaminen. Vastuuvollisuuden kasvattamisen voidaan nähdä kiinnittyvän myös reaktiokynnykseen: mitä hybridihäirintään kuuluvasta sabotaasitoiminnasta seuraa ja mitkä ovat rangaistuksen ehdot. Nämä kysymykset kulminoituvat myös eduskunnan lainsäädäntötyöhön sekä oikeuslaitoksen toimintaan. Viime tapaninpäivänä Suomenlahdella havaittu Eagle S -aluksen toiminta osoitti Suomen kantaa reagointikynnyksen ylittymiseen. Suomen viranomaiset ottivat aluksen haltuun ja ohjasivat sen Suomen aluevesille tutkintaa varten.¹⁵⁴ Vastatoiminta edellyttää myös seuraamuksia toiminnan tehokkaan keskeyttämisen aikaansaamiseksi. Ilman seuraamuksia sabotaasimainen toiminta säilyy houkuttelevana. Attribuutio-ongelmaa on sivuttu aiemmassa luvussa 3. Sabotaasitoiminnan huomioiminen lainsäädäntötyössä voisi antaa mahdollisuuden riittävän oikeudellisen vasteen kehittymiselle.

Monen eri keinolajin käyttöä tarvitaan rakentamaan tehokasta pelotetta hybridihäirinnän kaltaista toimintaa vastaan. Toimivan vasteen tulee lisätä demokratian ja sen arvojen institutionaalista kykyä sekä vahvistaa oikeusvaltion ja kansalaisyhteiskunnan roolia. Liberaalin demokraattisen oikeusvaltion vahva arvopohja ja sen kyky tarjota legitiimejä

¹⁵² Wigell, 2021, s. 64.

¹⁵³ Raitio et al., s. 177.

¹⁵⁴ Utinen 26.12.2024, <https://www.yle.fi>.

ratkaisuja voivat osaltaan muodostaa keskeisen puolustuksen monimuotoista hybriditoimintaa vastaan.¹⁵⁵

4.3 Demokratian resilienssi

Resilienssin eli kriisinkestävyyden merkitys korostuu hybriditoimintaan vastaamisessa vaikutustoiminnan ja häirinnän sietämisenä. Resilienssiä ja hybridivaikuttamista koskevissa julkaisuissa on havaittavissa yhtäläisyyksiä esimerkiksi uhkakuvien kompleksisuuden kautta.¹⁵⁶ Oikeuden resilienssillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa oikeusjärjestelmän kykyä vastata häiriöihin, sietää painetta ja palautua niistä ennalleen.¹⁵⁷ Sen on katsottu ulottuvan normaaliolojen häiriötilanteisiin, joissa lainsäätäjän on kyettävä toimimaan tehokkaasti ja oikeusvaltion periaatteita kunnioittaen.¹⁵⁸

Demokratian resilienssillä tarkoitetaan sen kykyä havainnoida ulkoisia haasteita ja sisäistä painetta sekä kykyä sopeutua dynaamisesti muuttuneisiin toimintaedellytyksiin ilman, että vahingoitetaan demokratian määrittäviä periaatteita, toimintoja ja normeja.¹⁵⁹ Merkelin määritelmä demokratian resilienssistä yhdistyy tämän tutkimuksen laajempaan tarkasteluun eli oikeuden välineellistämiseen kuuluvaan oikeusvaltioon manipulointiin, erityisesti demokratiaan kuuluvien arvojen ja normien säilyttämisen kautta. Resilienssille on paikkansa myös tällaisen toiminnan kohtaamisessa. Oikeuden ja demokratian välisen historiallisen suhteen merkitys kasvaa niin kutsutussa *lawfare* -toiminnassa, jolloin oikeuden asema muuttuu strategiseksi välineeksi ja demokraattisen arvojen horjuttaminen tai rapauttaminen tavoitteeksi.

Oikeudellinen resilienssi on keskeinen osa demokraattista vastustuskykyä. Se ilmenee esimerkiksi siinä, miten tuomioistuineläin kykenee säilyttämään riippumattomuutensa ja hallinto toiminnan laillisuuden laillisuusperiaatteen mukaisesti myös ulkoisen paineen alla. Perusoikeuksien asemaa demokratian perustana ei sovi unohtaa tässä kontekstissa. Ne tarjoavat suojaa niin yksilöiden oikeuksille kuin koko järjestelmän legitimiydelle.¹⁶⁰ Legitiimiyden asemaa on, edellä kerrotusti, pidetty liberaalin demokratian vankkana suojana.

¹⁵⁵ Wigell, 2021, s. 63–64.

¹⁵⁶ Ulkopoliittinen instituutti, 2018, s. 88.

¹⁵⁷ Aine et al., 2022, s. 842.

¹⁵⁸ Belinskij et al, 2017, s. 296.

¹⁵⁹ Merkel, 2023, s. 3.

¹⁶⁰ Hallberg et al., 2010, Verkkoaineistossa: Perusoikeuksien tarkoitus.

Resilienssiä voidaan ymmärtää ja turvata kohteen sisäisten ominaisuuksien kautta. Demokratian resilienssille voidaan antaa merkitystä oikeudellisten osien, kuten perusoikeuksien suojan, toimivan vallan kolmijaon sekä avoimuuden ja osallistumisen mahdollisuuksien kautta. Näiden demokraattiseen valtioon kuuluvien oikeudellisten rakenteiden haastamisella, esimerkiksi polarisaation, disinformaation tai oikeuden välineellistämisen avulla, nousevat esiin kysymykset myös oikeusjärjestelmän haavoittuvuudesta ja puolustuskyvystä. Demokratian sisäistä kestävyyttä voidaan vahvistaa esimerkiksi avoimuuden, tiedonsaannin, kriittisen medialukutaidon, vaikuttamisen diagnostiikkakeinojen kaltaisten välineiden sekä osallistavan päätöksenteon avulla.¹⁶¹

Erityisesti hybridiuhkien aikakaudella resilienssi tarkoittaa myös kykyä tunnistaa ja torjua hienovaraisia, oikeusvaltion heikentämiseen tähtääviä strategioita. Tämä sisältää tässä tutkimuksessa esitettyjä teemoja, kuten varautumisen informaatiovaikuttamiseen, institutionaaliseen manipulointiin, oikeuden välineellistämiseen sekä poliittiseen vaikuttamiseen. Demokratian resilienssi edellyttää siten paitsi oikeudellisia keinoja myös kykyä ja halua säilyttää liberaalin yhteiskunnan arvoja. Kriisinkestävä demokratia ja oikeusvaltio ei ole haavoittumaton, mutta se kyky itsekorjautuvuuteen on ehdoton. Itsekorjaavuuden kyvyn voidaan nähdä erottavan kestävän demokraattisen järjestelmän autoritäärisen valtion hallintomuodosta. Kyky joustavuuteen sekä sen normatiivisuus ja legitiimisyys mahdollistavat perustan, jonka varaan voidaan rakentaa tehokasta oikeudellista vastetta monimuotoisiin uhkiin.

Tieteellisellä tutkimuksella edistetään näiden tehokkaiden keinojen löytämistä. Esimerkiksi The resilience of liberal democracy in Finland (RESLIDE) – hanke kuvastaa tutkimukselle tarpeellista suuntaa, jota demokratian resilienssiin liittyy. Joulukuussa 2024 alkaneessa hankkeessa arvioidaan liberaalin demokratian resilienssiä ja kehitetään keinoja sen turvaamiseksi Suomessa. Demokratia on osoittanut taantumisen merkkejä globaalisti viime vuosikymmenten aikana ja liberaalin demokratian on havaittu olevan uhattuna, RESLIDE-hankkeessa pyritään löytämään ratkaisuja, jotka toimisivat demokraattisten arvojen rapautumista vastaan.¹⁶² Hankkeen kaltaisen tutkimuksen lisääminen mahdollistaisi monimuotoisempien keinojen löytämisen myös toimintaan liittyvien oikeudellisten ongelmien hahmottamiselle.

¹⁶¹ Hyvönen et al., 2019, s. 16–19.

¹⁶² Liberaalin demokratian resilienssi Suomessa, <https://fiia.fi>.

4.4 Oikeusjärjestelmän institutionaalinen haavoittuminen

Oikeusjärjestelmän voidaan ymmärtää rakentuvan Kaarlo Tuorin mukaisesti kerroksittain: pintatason säännösten ja käytäntöjen lisäksi taustalla vaikuttavat oikeuskulttuuriset, institutionaaliset ja normatiiviset kerrostumat. Eri näkökulmia oikeuden kerroksellisuuteen on esitetty, eikä oikeuden tasojen välistä suhdetta pidetä nykypäivänä absoluuttisena.¹⁶³ Edellä käsitelty resilienssi edellyttää, että oikeusjärjestelmän osat eivät ole vain olemassa, vaan että ne kykenevät myös reagoimaan ja uusiutumaan toimintaympäristön mukana. Tuorin ajatusten mukaan tietynlainen uudistuminen on osa oikeuden rakenteellisia ominaisuuksia. Tässä tutkielmassa on aiemmin tuotu esiin *lawfare* -toiminnan kohdistuvan oikeuteen, sitä välineellistävällä tavalla sekä siihen kuuluvia keinoja hyödyntämällä voidaan vaikuttaa jopa oikeusvaltioon ytimeen.

Oikeuksien väärinkäytön avulla on kuvattu tässä tutkielmassa yhtä keinotapaa, joka ilmentää erään määritelmän mukaan *lawfare*ksi kutsuttua toimintaa, ja josta on tehty havaintoja myös Suomessa. Väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi säädetyn lain esitöissä sivuttiin oikeuden hyödyntämistä osana vaikuttamistoimia. Itärajan tapahtumien yhteydessä Venäjän on katsottu rikkovan oikeuksien väärinkäytön kieltoa, jonka ydin on rakentunut tilanteisiin, joissa oikeudellisia mekanismeja käytetään järjestelmän sisäisen eheyden heikentämiseen ja irtautumiseen yksilön oikeuksia turvaavasta järjestelmästä. Tällöin samalla vaikutetaan oikeusvaltion ydinperiaatteisiin.¹⁶⁴

Oikeuden väärinkäytön kiellon asema kansallisessa oikeusjärjestelmässä tunnetaan eri oikeudenaloilla, mutta se tunnetaan myös kansainvälisesti eri oikeuskulttuureissa. Periaatteen on sanottu ilmentyvän monimuotoisesti. Oikeuden väärinkäyttö ymmärretään toiminnaksi, joka on muodollisesti sallittua oikeuden käyttämistä, mutta joka ilmenee yksittäistapauksessa hylättävällä tavalla tai jolla on hylättävä tarkoitus. Toiminnan hylättävyyttä arvioidaan arvokäsitysten pohjalta tai toisten oikeuksien loukkaamisen näkökulmasta.¹⁶⁵

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 17 artiklassa säädetyn oikeuksien väärinkäytön kiellon tarkoituksena on estää sellainen ihmisoikeuksien hyväksikäyttö, jolla luodaan EIS:n tunnustama oikeus tai vapaus tyhjäksi.¹⁶⁶ Välineellistetyin maahantulon tapauksessa ongelma

¹⁶³ Siltala, 2003, s. 46.

¹⁶⁴ HaVM 15/2024 vp, s. 11–12.

¹⁶⁵ Kulmala, 2022, s. 606.

¹⁶⁶ Linna, 2004, s. 623–624.

muodostuu Suomen raja-asemalle saapuvan yksilön oikeudesta hakea turvapaikkaa suomesta, hänen oikeuksistaan ja vapauksistaan sekä Venäjän viranomaisten välineellistettyä maahantuloa edistävästä toiminnasta. Toisin sanottuna; oikeudellisin välinein manipuloidaan sopimuksilla rakennettua ihmisoikeusjärjestelmää, sen omaa tarkoitusta ja arvoja vastaan.

Ihmisoikeusjärjestelmän hyödyntäminen ja sen mahdollistama oikeusjärjestelmän manipulointi on havaittu tehokkaaksi vaikutuskeinoksi. Kuinka vastata tämän kaltaiseen toimintaan siten, että vastatoimet eivät kasvata väärinkäytön tai manipuloinnin mahdollisuuksia. Tähän kysymykseen voi oikeusjärjestelmän kerroksellisuus tarjota vastausta. Kerroksellisuutta voidaan pitää järjestelmän omana suojakeinona.

Oikeusjärjestelmä ei ole yksitasoinen tai mekaaninen rakenne, vaan koostuu kerroksista, jotka ulottuvat pintasääntelystä syvälle oikeudellisiin, kulttuurisiin ja institutionaalisiin rakenteisiin. Kaarlo Tuorin teoreettisen mallin mukaan oikeusjärjestelmä jakautuu kolmeen tasoon: pintataso (säännökset ja käytännöt), perustaso (oikeusperiaatteet) ja syvärakenne (oikeuden rationaliteetti ja legitimitetti). Nämä tasot muodostavat yhdessä oikeusjärjestelmän kokonaisuuden, joka mahdollistaa sekä normatiivisen jatkuvuuden että joustavan uudistumisen.¹⁶⁷ Lisäksi oikeusvaltiossa oikeusjärjestystä ei ole pidettävä suoraan ja välittömästi vallan välineenä, vaan oikeusjärjestyksellä itsellään voidaan ymmärtää olevan mahdollisuus säännellä suhdettaan käytettävään valtaan.¹⁶⁸

Institutionaalisen haavoittuvuuden ongelmat voivat muodostua, kun jokin oikeusjärjestelmän kerros joutuu ulkoisen tai sisäisen manipuloinnin kohteeksi. Esimerkiksi politisoitunut lainkäyttö, tuomioistuinten riippumattomuuden heikentäminen tai perustuslaillisten instituutioiden alistaminen hallituksen intresseille voivat murentaa oikeusvaltion rakenteita. Tällaisten vaikutusten voidaan nähdä olevan seurausta tilanteista, joissa oikeudellisia keinoja välineellistetään osana hybridivaikuttamista tai autoritaarista vallankäyttöä.

Oikeusjärjestelmän kerroksellisuus tarjoaa toisaalta suojamekanismeja. Vaikka pintatason sääntelyä voidaan muuttaa poliittisesti nopeasti, perustasolla vaikuttavat oikeusperiaatteet – kuten laillisuus, yhdenvertaisuus ja oikeusturva – voivat muodostaa vakaamman perustan, joka kestää horjutusyriytykset. Lisäksi syvärakenteeseen kuuluva oikeuskulttuuri ja

¹⁶⁷ Tuorin tutkimuksen tarkastelusta: Tolonen, 2000, s. 517–520.

¹⁶⁸ Nuotio et al., 2007, s. 127.

oikeustieteen alaan kuuluvat käytännöt tukevat järjestelmän kestävyyttä esimerkiksi poliittisen järjestelmän ollessa epävakaa.

Oikeutta välineellistävän toiminnan, *lawfare* -toiminnan, mahdollistava institutionaalinen haavoittuminen ja sen tunnistaminen edellyttävät sekä oikeustieteellistä että poikkitieteellistä tutkimusta. Tutkimuksen kohdistaminen esimerkiksi oikeudellisten instituutioiden kykyyn ylläpitää riippumattomuutta, kykyyn reagoida painostusta tai oikeusjärjestelmän kykyyn havaita manipulointi tai arvioida tällaista toimintaa, antavat suuntaa laajemman tutkimuksen tarpeesta. Näihin kysymyksiin liittyy myös oikeusvaltioperiaatteen jatkuva arviointi suhteessa muuttuviin yhteiskunnallisiin ja geopolittisiin ilmiöihin.

Oikeusjärjestelmän kerrostunut muoto voi olla sekä sen vahvuus että mahdollinen haavoittuvuus, kun puhutaan sen käytöstä vaikuttamisen välineenä tai manipuloinnin kohteena. Kerrostunut muoto edesauttaa uudistumisessa ja kriisinkestävyudessa, mutta samalla se edellyttää jatkuvaa huomiota instituutioiden vakauten, oikeusvaltion toimivuuteen ja uudenlaisten uhkakuvien tunnistamiseen sekä kykyyn säilyttää legitimitetti. Tiedostamalla oikeuden sisälle päin suuntautuvan hybridihäirinnän olemassaolo mahdollistetaan myös siitä seuranneiden yhteiskunnallisten muutosten tunnistaminen.

5 Johtopäätökset ja yhteenveto

Oikeudella nähdään olevan uusi, merkittävä ja monimutkainen rooli nykypäivän toimintaympäristössä. Kansainvälisen oikeuden, oikeusvaltioiden ja oikeudellisten instrumenttien hyödyntäminen on tullut osaksi hybridioperaatioiden toimintaa. Toiminnassa pitäydytään lain kynnyksen alapuolella tai naamioidaan sitä oikeudellisin keinoin vastatoimien vaikeuttamiseksi. Lisäksi oikeuden jättämiä sääntelemättömiä alueita on hyödynnetty kasvavasti strategisessa tarkoituksessa – välineenä. Oikeusjärjestelmän vahingoittaminen, oikeudellisten instituutioiden käyttö ja oikeudellisten välineiden manipulointi ovat nousseet osaksi käytettyä keinovalikoimaa.

Oikeudellinen ongelma tiedostetaan, ja tutkijat ovatkin alkaneet puhumaan kansainvälisesti tunnetusta *lawfare* -toiminnasta hybridiuhkiin kuuluvana osa-alueena. Angloamerikkalaista alkuperää oleva *lawfare* voidaan erään tulkinnan mukaan määritellä oikeudellisten tulkintojen hyödyntämiseksi eri poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Toimintaan liitetään oikeusjärjestelmän vahingoittamista, sääntelemättömien oikeudellisten alueiden hyödyntämistä sekä oman toiminnan oikeuttamista. Lainsäädännön ja juridisten instituutioiden välineellistäminen sekä voimassa olevan oikeuden ja oikeudenalojen rajamailla liikkuminen ovat myös nousseet toiminnan yhteydessä esille. Välineenä oikeuden merkitys on lisääntynyt osana hybridioperaatioita, minkä myötä myös esimerkiksi Suomessa on voitu tehdä havaintoja toiminnasta.

Tähän asti *lawfare* -käsitteen suomenkielisinä versioina on vapaasti käytetty lakisodankäynnin tai lakisodan käsitteitä, joiden käytölle on tässä tutkielmassa esitetty vaihtoehtoinen oikeuden välineellistämisen käsite. Hybriditoimintaan liitettyjen käsitteiden käytön yhteydessä on aiemmin käyty keskustelua niiden muotoutumisesta sodankynnystä jakavaksi ja jopa alentavaksi, myös toimintojen tosiallisesta asettumisesta normaaliaikojen yhteyteen annettiin tuolloin painoarvoa. Lakisodankäynnin tai lakisodan käsitteiden – ”sodankäynti” loppuosalla voidaan nähdä olevan samankaltainen asema nykyisessä oikeudellisten keinojen käytön kontekstissa.

Hybridiuhkiin kohdistetulla tutkimuksella on parannettu ilmiöön kuuluvien toimien määrittelyä, josta hybridihäirinnän käsite kuvastaa viimeaikaisia saavutuksia. Tässä tutkielmassa on vastaavaa tarvetta perusteltu merkitystään kasvattaneen oikeudellisten toimien hyödyntämisen vuoksi.

Systemaattisen käsitteellistämisen tarvetta tukevat myös havainnot oikeudellisten toimien käytöstä Suomessa ja sen lähialueilla. Suomessa on tehty lakimuutoksia, joilla reagoitiin Krimin niemimaalla käytettyyn strategiaan, jossa jo oikeudelliset aspektit näyttelivät omaa rooliaan. Lainsäädännöllisillä keinoilla reagointiin myös syksyllä 2022 alkaneeseen tilanteeseen, jossa Itärajan raja-ase mille saapuneiden kolmannen maan kansalaisten maahan pyrkimistoimet todettiin yhdeksi Venäjän hybridivaikuttamisen muodoksi. Poikkeuslakina säädetyn niin kutsutun käännytyslain säätämällä ja sen sisältämien kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin kohdistuvien ristiriitaisuuksien avulla luotiin kuitenkin uudenlainen oikeudellinen ongelma: nykypäivän toimintaympäristössä on konkretisoitunut huoli kansallisen oikeusjärjestyksen kestävydestä kohdata *lawfare* kaltaisen toiminnan seurauksena tehdyt ratkaisut.

Käännytyslain säätämistarpeen, lain säätämisen sekä laajemmin itärajan tapahtumat ilmentävät *lawfare* -toiminnan vaikutusta, jolloin tarpeellinen asetettu oikeus muodostaa jännitteisen suhteen demokraattisen oikeusvaltion ydinarvojen kanssa. Toiminnan mahdollisuus toteuttaa strategisia tavoitteita länsimaisen oikeusvaltion horjuttamiseksi herättävät kysymyksiä pintatason normeja syvemmälle menevistä vaikutuksista aina oikeuskulttuuriin ja ihmisoikeusinstituution saakka. Voiko oikeuden välineellistämällä rikkoa oikeusjärjestelmään kuuluva instituutio sisältäpäin tai esimerkiksi kääntää ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi säädettyjä instituutiota itseään tai länsimaista oikeusvaltiota vastaan. Tällaisten kysymysten tarkastelu tarvitsee tuekseen muutosta oikeudellisten näkökulmien esiin nostamisessa osana hybridiuhkia käsittelevää tutkimusta.

Itärajan tapahtumien seurauksilla on yhtymäkohtaa myös oikeuksien väärin käytön kieltoon sekä kansainvälisessä oikeudessa tunnettuihin pakolaisoikeuden periaatteiden rikkomiseen. Angloamerikkalaisella *lawfare* -käsitteellä kuvatulle toiminnalle on tyypillistä, että toimet kohdistuvat oikeusvaltion ytimessä oleviin periaatteisiin, joita edustavat myös perus- ja ihmisoikeudet. Tätä voidaan pitää myös tutkimuksessa osoitetulla tavalla yhtenä merkkinä oikeutta välineellistävän toiminnan ilmentymisestä Suomessa.

Oikeuksien väärinkäyttö on yksi muoto, johon *lawfare* -toiminta voidaan yhdistää. Väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi säädetyn lain esitöissä huomioitiin oikeuden hyödyntäminen osana hybridivaikuttamista. Lain esitöissä jätettiin näkökulma varsin kapeaksi. Itärajan tapahtumien yhteydessä Venäjän on katsottu rikkovan oikeuksien väärinkäytön kieltoa, jonka ydin rakentuu tilanteisiin, joissa oikeudellisia

mekanismeja käytetään järjestelmän sisäisen eheyden heikentämiseen ja irtautumiseen yksilön oikeuksia turvaavasta järjestelmästä, heikentämällä siten samalla oikeusvaltion toiminnan ydinperiaatteita.

Tutkimuksessa on havainnollistettu *lawfare* -käsitteen kautta kuvatulle toiminnalle tyypillisiä piirteitä ihmisoikeusinstituution manipuloinnin lisäksi hybridihäirinnän teorian kautta. Hybridihäirintään liitettyä sabotaasitoimintaa on havaittu Itämerellä. Itämerellä tapahtuneiden kriittisen infrastruktuurin vahingoittamisen asema on oikeudellisesti haastava. Voimassa olevan oikeuden alan ollessa kattavaa, eivät sabotaasitoimet tuottaisi tavoiteltua hyötyä, eikä niitä siten toistettaisi.

Kysymykset myös nykyistä laajemman keinovalikoiman tarkastelusta viimeaikaisten vaalihäirintä tapausten vuoksi tuo oikeudellisten intressien tarkastelun merkityksen keskiöön. Vaalihäirintä sekä sosiaalisen median alustat tarjoavat mahdollisuuden vastaavan kaltaisen horjutustoiminnan ilmentyvän myös Suomessa. Tällä hetkellä komissiolla on tutkittavana Romanian vaalien tapaus, joka tulee tarkentamaan tämänhetkistä EU-oikeuden ulottuvuutta vaalihäirinnällä toteutettuihin vaikutustoiimiin. Alustataloutteen kohdistuvan sääntelyratkaisun toimivuus voi paljastaa oikeuden välineellistämislle seuraavia otollisia väyliä, myös suomalaisen vaali-instituution.

Tutkielmassa on havainnollistettu edellä tuotujen tapahtumien oikeudellista yhteyttä yhtenä hybriditoiminnan muotona. Oikeudellisiin kohteisiin ja oikeudellisiin toimiin keskittyvällä tutkimuksella voidaan havainnoida myös merkkejä oikeustieteellisissä instituutioissa tapahtuneista muutoksista, joiden taustalle voi sisältyä valtiollista vaikutustoimintaa. Hybriditoimintaan kuuluvien oikeudellisten toimien määrittelyllä ja suomenkielisten käsitteiden vakiinnuttamisella vaikutetaan kansalliseen tutkimukseen ja mahdollistetaan ilmiön syvempää tarkastelua tulevaisuudessa.

Toiminnalle on tyypillistä useiden oikeuden alojen ja rajapintojen hyödyntäminen, minkä vuoksi myös tässä esityksessä on sivuttu muun muassa rikosoikeudellisia аспекteja. Hybridivaikuttamisen metodit täyttää yhä useammin rikostunnusmerkistön, mutta taustalla vaikuttava toimija on vaikeampi saattaa vastuuseen. Toiminnalle on tyypillistä tekijän muodostumisen, että motiivin vaihtuvuus, jotka sellaisenaan vaikeuttavat toimien tunnistamista osaksi hybridioperaatiota.

Oikeudellisen rajapinnan hyödyntäminen toiminnan keskiössä vaikeuttaa myös tehokkaiden vastatoimien käyttöä. Sotilaallisen voimankäytön oikeudellinen käsite on yhä vaikeammin määriteltävissä ja hyökkäysten osoittaminen valtiojohtoisiksi on todettu olevan ongelmallista. Demokraattisissa oikeusvaltioissa on siten havaittu tarvetta uudentilaisille vastatoimille. Perinteisten sotilaskeinojen on tutkittu toimivan pääasiassa sotilasuhkia kohtaan, eikä sotilaallisten voimakeinojen käyttö manipuloitua oikeusjärjestystä kohtaan ole ratkaisu.

Mikael Wigellin hybridihäirinnän sekä demokraattisen pelotevaikutuksen käsitteet tarjoavat lähtökohdan myös oikeudelliselle tarkastelulle. Kuitenkin näiden teorioiden tämänhetkisessä muodossa jätetään oikeudellinen tulokulma taka-alalle. Tarve teorioiden täydentämiselle oikeudellisten näkökulmien ja oikeuden välineellistämisen myötä osoittaa jatkotutkimusaluetta myös tässä tutkimuksessa esitetyille tutkimuskysymyksille. Hybridihäirinnän luonnetta voidaan pitää dynaamisena, kuten muidenkin hybridikäsitteiden, ja oikeudellisten aspektien merkityksen kasvu osoittaa dynaamista muutosta myös oikeustieteelliselle alalle. Vaikka oikeudellinen ulottuvuus ei ole nykyisen hybridihäirinnän ja demokraattisen pelotteen teorioissa poissuljettu, ne eivät myöskään muodosta keskeistä analyttistä ydintään oikeudellisille kysymyksille. Siksi hybridikäsitteiden tarkastelussa voidaan nähdä olevan edelleen tilaa laajemmalle systematisoinnille. Valtiollista hybridivaikuttamista ja -häirintää voidaan toteuttaa myös oikeudellisin keinoin.